

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ORDU'DA GEÇ OSMANLI DÖNEMİNE AİT SİVİL MİMARLIK
ÖRNEĞİ; PAŞAOĞLU KONAĞI

SİBEL GÜNGÖR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEVİNÇ EREN

ORDU-2022

TEZ KABUL SAYFASI

SİBEL GÜNGÖR tarafından hazırlanan “**ORDU’DA GEÇ OSMANLI DÖNEMİNE AİT SİVİL MİMARLIK ÖRNEĞİ; PAŞAOĞLU KONAĞI**” başlıklı bu çalışma, **18.11.2022** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN Ordu Üniversitesi/ Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Sevinç EREN Ordu Üniversitesi/ Fen Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Doç. Dr. Gazanfer İLTAR Giresun Üniversitesi / Görele Güzel Sanatlar Fakültesi	İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sibel GÜNGÖR

ÖZET

SANAT TARİHİ

ORDU'DA GEÇ OSMANLI DÖNEMİNE AİT SİVİL MİMARLIK ÖRNEĞİ; PAŞAOĞLU KONAĞI

SİBEL GÜNGÖR

Konutlar, insanların temel ihtiyaçlarından yalnızca barınmaya hizmet eden mimari oluşum olmamakla birlikte birçok gereksinimlerin karşıladığı yapılardır. Tarih öncesi çağlardan itibaren insanoğlunun barınma şekli, bulunduğu bölgeye, coğrafi yapısına, iklim şartlarına ve sosyo kültürel yapıya göre farklılıklar göstermiştir.

19. yüzyıl batılılaşma hareketleri Osmanlı Konut mimarisi üzerinde birçok değişime neden olmuştur. Bu değişim öncelikle saraylarda başlayarak daha sonra, batılı düşüncelerin benimsenmesiyle birlikte saray ve çevresinden koparak toplumun her alanında hüküm sürmeye başlamıştır. Bu değişim dönemin geleneksel mimari anlayışı içerisine gelişen ve yenilenen Osmanlı konut mimarisi anlayışı ile birlikte değişen bir hareket olmuştur. Bu Avrupalı mimarlık akımı barok ve rokoko tarzında yenilikler, canlandırma hareketlerinin kullanılmasıyla birlikte cephelerde başlamıştır.

1877-79 Osmanlı-Rus savaşı sonrası Gürcistan'ın Batum şehrinden Orduya gelen, Süleyman Paşanın oğlu, Hüseyin efendi tarafından 1896 yılında yaptırılan konak sivil mimarinin en güzel ve en gösterişli yapılarından biridir. Taşrada inşa edilen ve döneminin özelliklerini taşıyan Paşaoğlu Konağı batılı tarzda inşa edilmiş ve ilin kültürel etkileşimini üzerinde barındırmaktadır. Paşaoğlu Konağı plan, mimari, süsleme özelliklerinin ayrıntılı biçimde ele alınarak değerlendirilip, Sanat Tarihi literatürüne kazandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ordu, Geç Osmanlı Mimarisi, Sivil Mimari, Konut Mimarisi, Paşaoğlu Konağı.

ABSTRACT

HISTORY OF ART

THE EXAMPLE OF CIVIL ARCHITECTURE OF THE LATE OTTOMAN PERIOD

SİBEL GÜNGÖR

Houses are not only architectural formations that serve the basic needs of people, but also buildings that meet many needs. Since prehistoric times, the way of shelter of human beings has differed according to the region, geographical structure, climatic conditions and socio-cultural structure.

The westernization movements of the 19th century caused many changes on the Ottoman residential architecture. This change first started in the palaces and then, with the adoption of western ideas, it broke away from the palace and its surroundings and started to prevail in all areas of society. This change has been a movement that has changed with the understanding of Ottoman residential architecture, which has developed and renewed into the traditional architectural understanding of the period. This European architectural movement began in the façades with the use of revival movements and innovations in the baroque and rococo style.

The mansion, which was built in 1896 by Hüseyin Efendi, the son of Süleyman Pasha, who came to Ordu from Batumi in Georgia after the 1877-79 Ottoman-Russian war, is one of the most beautiful and ostentatious structures of civil architecture. Paşaoğlu Mansion, which was built in the countryside and has the characteristics of its period, was built in a western style and embodies the cultural interaction of the province. Paşaoğlu Mansion has been evaluated by considering its plan, architectural and ornamental features in detail, and it has been tried to be brought to the Art History literature.

Keywords: Ordu, Late Ottoman Architecture, Civil Architecture, Residential Architecture, Paşaoğlu Mansio.

TEŞEKKÜR

Orta Karadeniz bölgesinin doğusunda yer alan, yeşil ve mavinin en güzel uyumunu yakalamış bir şehir olan Ordu, geçmişten günümüze kadar dokusunu korumuş, birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış olmakla birlikte Anadolu kültürel mirasına sahip, ilçe ve köylerinde sanat tarihi literatürüne kazandırılmamış birçok mimari eserlerin ve izlerin bulunduğu nadide bir şehirdir. Bir sivil mimarlık örneği olan Paşaoğlu Konağının, 19. yüzyıl sonlarında yapımı tamamlanmış olup, gerek mimari gerekse süslemelerinin yanı sıra bölgeye uyumu ile birçok eser arasında dikkat çeken bir yapıdır.

Ordu'da Geç Osmanlı Dönemine ait Paşaoğlu Konağı, 1860-1900 yıllarında kendini gösteren Eklektik (Seçmeci) Dönem etkileri ile yapılmıştır. Konak, plan, mimari ve süsleme bakımından değerlendirilerek, plan ve cephe çizimleri yapılmıştır. Konu ile ilgili literatürde yeterli çalışmaların bulunmaması bizi bu konuya yönlendirmiş ve böylelikle bu alanda oluşan eksikliğin giderilmesi ve bu dönem araştırmalarına katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Paşaoğlu Konağı tez konumun belirlenmesinde yardımını esirgemeyen, istek ve arzularımı göz ardı etmeyen, fikirleri ile beni yönlendiren öncelikle çok sevgili danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sevinç EREN'e, Doç. Dr. Gazanfer İltar'a, Sanat Tarihi bölüm hocalarıma, tez araştırmam için gittiğim müzede tebessümleri ile beni ağırlayan Paşaoğlu Konağı ve Etnografya Müzesi çalışanlarına, tez konumdaki konağın çizimlerinde desteğini esirgemeyen Erdem KARADENİZ'e konağın fotoğraf çekimlerinde yardımcı olan İbrahim EROĞLU'na tez yazımında daima yanımda olan Ebru HAKYEMEZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Sibel GÜNGÖR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Tanımı Önemi ve Amacı.....	1
1.2. Metot ve Düzen.....	1
1.3 Konuyla İlgili Kaynak ve Yayınların Değerlendirmesi	2
2. ORDU İLİNDE GELENEKSEL KONUTLARIN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER	5
2.1. Coğrafi Durum.....	5
2.2. Ekonomik Durum	6
2.3. Geç Osmanlı Döneminde Ordu'nun Genel Durumu	7
2.4. Paşaoğlu Konağının Bulunduğu Tarihi Çevre	9
3. KONUT KAVRAMI, GELENEKSEL KONUTLARIN KÖKENİ	10
3.1. Ev / Konut.....	10
3.2. Türkiye'de Geleneksel Konutların Gelişim Süreci	13

3.3. Karadeniz Konut Mimarisinin Genel Özellikleri.....	21
4. PAŞAOĞLU KONAĞI	26
4.1. Paşaoğlu Ailesi	26
4.2. Paşaoğlu Konağı'nın Tarihçesi	27
4.3. Paşaoğlu Konağı'nın Mimari Özellikleri.....	28
4.3.1. Yapı malzemesi.....	28
4.3.2. Yapım tekniği	28
4.3.3. Plan özellikleri	29
4.3.3.1. Bodrum	29
4.3.3.2. Birinci kat	30
4.3.3.3. İkinci kat	31
4.3.4. Cephe özellikleri	33
4.3.4.1. Kuzey cephe.....	33
4.3.4.2. Batı cephe	35
4.3.4.3. Güney cephe	35
4.3.4.4. Doğu cephe	36
4.3.5. Çatı.....	37
4.3.6. Bahçe	37
5. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA	38
5. 1. Yapısal Bilgiler	38
5. 2. İç Mekân (Plan birim ve elemanları)	39
5.2.1. Odalar-sofalar	39
5.2.2. Kapılar	39
5.2.3. Pencereler.....	40
5.2.4. Merdivenler.....	40
5.2.5. Tavanlar	40
5.2.6. Ocaklar.....	41
5.2.7. Tuvalet/ Banyo.....	41
5.3. Cephe Düzenlemesi	42

5.4. Süsleme.....	42
5.4.1. Taş.....	43
5.4.2. Çini / Karo	43
5.3. Kalemîşi.....	44
6. SONUÇ	50
KAYNAKÇA.....	52
EKLER	56
ÖZGEÇMİŞ	97

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1. Sofasız Plan Tipi.....	57
Şekil 2. Dış Sofalı Plan Tipi	57
Şekil 3. İç Sofalı Plan Tipi.....	57
Şekil 4. Orta Sofalı Plan Tipi.....	57
Şekil 5. Paşaoğlu Konağı Bodrum Kat Planı.....	62
Şekil 6. Paşaoğlu Konağı Birinci Kat Planı.....	65
Şekil 7. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Planı.....	68
Şekil 8. Paşaoğlu Konağı Kuzey Cephe Çizimi	73
Şekil 9. Paşaoğlu Konağı Batı Cephe Çizimi	77
Şekil 10. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe Çizimi	78
Şekil 11. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephe Çizimi	80

GÖRSELLER DİZİNİ

	Sayfa
Görsel 1. Ordu Kentsel Sit Alanı	56
Görsel 2. Paşaoğlu Hüseyin Efendi	58
Görsel 3. Paşaoğlu Ailesi.....	59
Görsel 4. Hüseyin Bey'in Mezarı	59
Görsel 5. Paşaoğlu Konağı Uydu Görüntüsündeki Konumu	60
Görsel 6. Paşaoğlu Konağı Eski Görüntüsü.....	60
Görsel 7. Paşaoğlu Konağı Kadastro Haritasındaki Konumu.....	61
Görsel 8. Paşaoğlu Konağı Genel Görüntüsü	61
Görsel 9. Bodrum Kat Arşiv Odası.....	63
Görsel 10. Bodrum Kat Depo	63
Görsel 11. Bodrum Kat Memur Odası.....	64
Görsel 12. Bodrum Kat İdari Odaların Bulunduğu Alan.....	64
Görsel 13. Paşaoğlu Konağı Birinci Kat Etnografik Eserlerin Sergilendiği Alan.....	65
Görsel 14. Paşaoğlu Konağı Birinci Katta Sergilenen Günlük Kıyafetler	66
Görsel 15. İkinci Kata Çıkışı Sağlayan Ahşap Döner Merdiven	66
Görsel 16. Birinci Kat Antre Zemin Döşemesi.....	67
Görsel 17. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Misafir Odası	68
Görsel 18. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Yatak Odası.....	69
Görsel 19. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Paşa Nine Odası	69
Görsel 20. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Yüklük Odası	70
Görsel 21. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Günlük Oda.....	70
Görsel 22. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Tuvalet	71

Görsel 23. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Banyo	71
Görsel 24. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Çatıya Çıkışı Sağlayan Ahşap Merdiven	72
Görsel 25. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Sofa	72
Görsel 26. Paşaoğlu Konağı Kuzey Cephesi Eski Görüntüsü	73
Görsel 27. Paşaoğlu Konağı Kuzey Cephe Genel Görünümü	74
Görsel 28. Kuzey Cephe Ana Giriş Kapısı	75
Görsel 29. Kuzey Cephe Pencereleeri	75
Görsel 30. Kuzey Cephe- Ana Giriş Kapısı Kalemışı Süslemesi	76
Görsel 31. Konsol ve Süsleme Detayları	76
Görsel 32. Paşaoğlu Batı Cephesi	77
Görsel 33. Paşaoğlu Konağı Batı Cephe Bahçe Kapısı	78
Görsel 34. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe	79
Görsel 35. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe Pencereleeri	79
Görsel 36. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe Kapısı	80
Görsel 37. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi Eski Görüntüsü	81
Görsel 38. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi	81
Görsel 39. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi Burmalı Sütunceler	82
Görsel 40. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi Şebekesiz Pencereleer	82
Görsel 41. Konağın Bahçe Kısımındaki Fırın	83
Görsel 42. Konağın Bahçe Kısımındaki Havuz ve Selsebil	83
Görsel 43. Sofa ve Odalardan Görünüm	84
Görsel 44. İç Mekân Ahşap Kapı Detayı	84
Görsel 45. Birinci Kat Üst Tablası Cam Ahşap Kapı	85
Görsel 46. İç Mekân Giyotin Pencere Detay	85
Görsel 47. Paşaoğlu Konağı Dış Cephe Pencereleeri	86

Görsel 48. İç Mekân Ahşap Merdiven Detay	86
Görsel 49. Paşaoğlu Konağı İç Mekân Ahşap Tavan Detay.....	87
Görsel 50. Sofa Tavanının Kalemşi Süslemesi.....	87
Görsel 51. Paşaoğlu Konağı Bahçede Bulunan Ahşap Çatılı Kiremit Kaplı Fırın	88
Görsel 52. Bahçede Yerde Bulunan Ocak	88
Görsel 53. Köşe Sütuncesinin Kaidesi Detay	89
Görsel 54. Pencereilerin Alt Sövelerinden Sarkan Akantus Yaprağı Detay.....	89
Görsel 55. Birinci Kat Antre Zemin Döşemesi.....	90
Görsel 56. İkinci Kat Tuvalet ve Banyo Önündeki Zemin Döşemesi	90
Görsel 57. İkinci Kat Tuvaletinde Bulunan Çiniler	91
Görsel 58. İkinci Kat Banyoda Bulunan Çiniler.....	91
Görsel 59. İkinci Kat Sofa Tavanı Kalemşi Süslemeleri.....	92
Görsel 60. Tavan Göbeği Süslemesi.....	92
Görsel 61. Tavan Süslemesinde Madalyonlar İçinde Bulunan Manzaralar.....	93
Görsel 62. Tavan Süslemesinde Madalyonlar İçinde Bulunan Manzaralar.....	93
Görsel 63. Kuzey Cephe-Ana Giriş Kapısı Kalemşi Süslemesi	94
Görsel 64. Giresun Tiralizade Hasan Bey Konağı Cephe Tasarımı	95
Görsel 65. Çamaş Cevat Bey Konağı Cephe Tasarımı.....	95
Görsel 66. Ragıp Paşa Köşkü Cephe Tasarımı	96

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

C.	: Cilt.
cm.	: Santimetre
Dr. Ögt. Üyesi	: Doktor Öğretim Üyesi.
M.	: Miladi.
M.Ö	: Milattan Önce.
M.S	: Milattan Sonra.
No	: Numara.
s.	: Sayfa.
S.	: Sayı.
TDK.	: Türk Dil Kurumu.
Yy.	: Yüzyıl.
Yay.	: Yayınları.

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı Önemi ve Amacı

Tarih öncesi çağlardan itibaren insanın barınma biçimi çevreye, coğrafi yapıya, iklim koşullarına, sosyo-kültürel yapıya ve teknolojiye bağımlı olarak farklılıklar göstermiştir. Tarihsel çağlardan günümüze kadar yaşamış birçok uygarlığın kültürleri ve yaşam koşulları, kentlerin oluşumunda ve gelişiminde farklılıklara yol açmaktadır. Evler sadece insanların temel ihtiyaçlarını karşılayan mimari oluşumlar değil, aynı zamanda birçok ihtiyacımızı karşılayan yapılardır. Bu ihtiyaçlara göre geliştirilen yapı ve süslemeler, ait olduğu toplumun kültürünü de yansıtmaktadır.

Coğrafyamızın birçok bölgesinde seçkin konut mimarisi örneklerine rastlamak mümkündür. Bu bağlamda çalışmanın amacı; Orta Karadeniz bölgesinin doğu ucundaki Ordu ili; Anadolu kültürel mirasını günümüze dek korumuş olmakla birlikte literatüre kazandırılmamış mimari eser ve etnografik değerlere sahip birçok yapıyı bünyesinde barındırmaktadır. Buradan yola çıkarak, Ordu merkezde birinci derece sivil mimarlık örneği olan ve günümüzde Etnografya müzesi olarak hizmet veren 19. yüzyılın ikinci yarısına (1896) tarihlenen Paşaoğlu Konağıdır. Bu tez ile amaçlanan küçük çaplı çalışmaların olduğunu varsayarak bu konak ile ilgili plan, mimari, malzeme ve süsleme en önemlisi bunların hepsini kapsayan sanat tarihi yönüyle medeniyet, estetik açısından ele alınarak literatüre kazandırılmaya çalışılacaktır.

1.2. Metot ve Düzen

Çalışmada kullanılan yöntem, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzu esas alınarak yazılmıştır. Tez hazırlanırken kullanılacak materyallerin başında konuyla ilgili yayın ve araştırmalar taranarak başlandı. Konu ile alakalı spesifik araştırmalar ve yayınlar ayrıntılı bir şekilde incelenip daha sonra literatür taramaları farklı kütüphanelerde gerçekleştirilerek karşılaştırılıp, saha araştırması yapıldı. Paşaoğlu Konağı ve Etnografya Müzesinden alınan planlar dâhilinde, planlar tekrar işlenerek, plan ve cephe çizimleri yapılmıştır. Saha yerinde incelemeler yapılarak elde edilen bulgular tasnif edilip bu tasnifler altında konağın fotoğrafları çekilerek, ölçüler alınıp, belgeleme altında fişlemeler yapılarak tezin yazımında kullanılmıştır. Birçok küresel iş akışını etkileyen Covid-19 salgını nedeniyle bu aşama planlanandan daha geç

tamamlanmış ve istenilen sonuçlara ulaşılmıştır. Bu aşamada batılılaşma özelliği taşıyan konak cephe görüntüleri elde edilebilmiş, izin dâhilinde iç mekânın fotoğraflamaları yapılmıştır.

Son aşama olan yazım evresinde öncelikle bir ana hat planı oluşturulmuştur. Bu plan dâhilinde çalışma 5 ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın gidişatı hakkında bilgi verilmiş ve konuyla ilgili kaynak ve yayınlar değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise Ordu İl'inin coğrafi konumuna değinilerek, tarihsel süreç içerisinde şehrin gelişimi ve tarihi dokusu hakkında bilgi verilmiş, ekonomik durum irdelenerek Paşaoğlu konağına etkilerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde, Geleneksel Türk konutunun kavramı ve Türk evinin tarihsel süreci ve gelişimi hakkında bilgi verilerek, Türk konut mimarisinin gelişimi ve tipolojisi, üzerinde durulmuş, Geleneksel Karadeniz evinin Türk Konut Mimarisi içerisindeki yeri, önemi ve farklılıklarına değinilmiştir. Dördüncü bölümde ise ana konumuz olan Paşaoğlu Konağı kapsamlı şekilde ele alınıp mimari süsleme ve malzeme açısından bölümlere ayrılarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Beşinci bölümde ise Ordu'da 19. yüzyılda yapılmış olan Cevat Bey Konağı ile kendi aralarında kısa bir şekilde değerlendirilmiş, Giresun-Piraziz'de yapılmış olan Tiralizade Hasan Bey Konağı ile mukayese edilmiş ve İstanbul örnekleri ile karşılaştırılarak, yapısal bilgiler ve iç mekân açısından karşılaştırılarak elde edilen sonuçlar sonuç bölümünde aktarılmıştır.

1.3 Konuyla İlgili Kaynak ve Yayınların Değerlendirmesi

Araştırma sonucunda çalışmaya yön veren eserler hakkında şu bilgiler verilebilir; zengin bir geçmişi olan Ordu'nun yerel tarihini içeren kaynak ve bilimsel çalışmalar sınırlıdır ve tüm mimari eserleri sunan kapsamlı yerli veya yabancı kaynaklar yeterince bulunmamaktadır. Ancak konut mimarisi ile ilgili olarak birçok araştırmacının yöresel bazlı yayınları mevcuttur.

Yerel araştırmacılardan önde gelen, Bahaddin Yediyıldız, Sıtkı Çebi, Hikmet Pala, Mithat Baş Ordu'nun tarihi, geçirdiği dönemleri, eserleri hakkında çalışmalarda bulunmuş, yöreyle ilgili birçok eser vermiştir.

Sıtkı Çebi, "Ordu Şehri ve Tarihi", 1986 yılında yayınlanmış olan önemli çalışmaları arasındadır.

Bahaddin Yediyıldız, Ünal Üstün ve Mehmet Öz, Türk Tarih Kurumu'nun yürüttüğü proje kapsamında Ordu yöresinin tarihi, sosyal ve kültürel özelliklerini çeşitli araştırmalarla, birçok kaynak ortaya koyarak tanıtmaya çalışmışlardır. Necati Demir, Ordu yöresinin yer altı ve yerüstü kültür varlıklarını tespit ederek, bunların envanterini çıkarmıştır.

Sedat Hakkı Eldem'in 1987 "Türk Evi Plan Tipleri", 1968 ve sonraki yıllarda "Türk Evi III Osmanlı Dönemi", isimli kitabında, plan tipolojileriyle ilgili çalışmalar oluşturmuştur. Bu çalışma Türk evleri alanında yapılmış ilk ve en geniş çalışmadır. Sedat Hakkı Eldem'in tipoloji çalışması ve örneklemeler yapması, bu alanda temel oluşturması açısından yararlanılan en önemli kaynaklardan birisidir.

Doğan Kuban'ın 1995'de yayınlanan "Türk 'Hayat'lı Evi" adlı eserinde, "Hayatlı Ev" olarak tanımladığı yerel konutları pek çok farklı alanlarda değerlendirerek, evlerin estetiksel açıdan tartışılmasını sağlamıştır.

Reha Günay'ın 1981 yayınlanan "Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu" isimli kitabında ise, Safranbolu evlerinin ortaya çıkışını değişen yaşama yönelik ev hayatında ortaya çıkan sorunları ele almıştır.

Metin Sözen'in 2012'de yayınlanan "Anadolu da Kırsal Mimarlık", adlı çalışma kırsal mimari hakkında çeşitli bilgiler aktarmaktadır. Ayrıca Metin Sözen'in 2001'de yayınlanmış olan "Türklerde Ev Kültürü" adlı diğer bir çalışmasında da geleneksel konutlar ve bölgesel dağılımları üzerinde bilgiler sunmaktadır.

Önder Küçükerman'ın 1973'de yayınlanan "Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar" adlı eserinde odaların tarihsel olarak çadırla ilişkilendirmiş; çalışma, özellikle oda içine odaklanılmış, Anadolu'daki Türk ev mimarisi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir

Cengiz Bektaş'ın 2007'de yayınlanan "Türk Evi" adlı eserinde, Türk evine ait plan tipleri, üslupları ve konutların geçirmiş olduğu dönemleri aktarmıştır, Türk evinin, yapı malzemelerini ayrıntılı bir şekilde aktarmıştır.

Gazanfer İltar'ın 2016'da "Giresun Evleri" adlı kitabında yörenin evlerini plan, süsleme, cephe özellikleri açısından kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Kitapta incelenen evler, çalışma alanımızla aynı coğrafyada bulunması ve söz konusu evlerin

Paşaoğlu Konağıyla aynı dönemde yapılmış olması nedeniyle karşılaştırma bakımından çalışmamıza önemli katkı sağlamıştır.

şafak şahin'in 2010 yılında hazırlamış olduğu "Ordu Geleneksel Evleri zerine Bir Araştırma", isimli yüksek lisans tezinde, Geleneksel Doğu Karadeniz evlerinin şekillenışi anlatılarak, Ordudaki evler üzerinden örneklerle değerlendirilmiştir. Çalışmanın gelişim bölümünde yer alan Türk evine ait tanımlamalardan Türk konut mimarisinin gelişimi ve düzenlemesi hakkında yararlı bilgiler edinilmiştir.

2. ORDU İLİNDE GELENEKSEL KONUTLARIN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ordu evleri engebeli arazi yapısından dolayı birçok değişkenlik göstererek çoğunlukla çapraz aks üzerine inşa edilmiştir. Yatay genişlemeye izin verilmemiştir. Bu bakımdan binalar yukarıya doğru büyüme özelliği göstermiş olup, üç ve dört katlı evler çoğunluktadır. Bölgede yaşayan, yerli halkın yaşamına göre de şekillendirilen evler, yapı itibarıyla ihtiyaçlarına göre farklı kullanım stilleriyle de inşa edilmiştir. Günümüzde kırsal bölgelerde yaşayan halkın, hem modern mimariye hem de geleneksel yapılara sahip çıkarak tarımsal üretimlerde kendilerine fayda sağlayacak yapılara daha çok ilgi duyduğu görülmektedir. Şehirleşmiş alanlarda ise kırsal yapılardan farklı olarak tamamen günümüz mimarisine uygun yaşam standardı yüksek kalitede evler yapılmaktadır. Varlıklı aileler genellikle büyük hacimli ve gösterişle konutlarda yaşamayı tercih derken dar gelirli olan aileler küçük boyutlu ve mütevazı evler yapmışlardır. Konut planları, coğrafi bölge özelliklerine bağlı olarak değiştiği gibi, aynı yörede farklı plan tipinin ve farklı malzeme özellikleriyle de karşılaşılmaktadır. Örneğin; yapılan konutların saçak kısımları daha küçük boyutlarda yapılırken, iklim şartlarından dolayı fazla yağışlı bölgelerde geniş saçaklar tercih edilmiştir. Coğrafyanın sağladığı avantajlar, evlerde kullanılacak inşaat malzemelerinin belirlenmesi konusunda önemlidir. Bu nedenle Karadeniz Bölgesinde yapılan konutlar, malzemenin bolluğu nedeni ile daha çok ahşap geçmeli karkas sistemi ile inşa edilmiştir. Yaylalarda yaşayan insanların iklim şartlarını gözetmeksizin kendi kültürlerine ve doğalarına uygun taş ve ahşap yapılar yaptıkları bilinmektedir. Kıyıda yer alan ilçeler, genel olarak iç kesimlerden sahile doğru inen yolların denize çıkan bölgesine kurulmuştur. Bu nedenle şehrin coğrafi konumu hakkında kısa da olsa bilgi vermek gerekmektedir.

2.1. Coğrafi Durum

Karadeniz'in doğusunda kurulmuş olan Ordu şehri, Karadeniz bölgesinin orta bölümünde yer alır. Şehrin güneyinde Tokat ve Sivas, kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Giresun, batısında Samsun yer almaktadır. Şehir, 37-38° doğu meridyenleri ile 40-41° kuzey paralelleri arasında kalmaktadır. Yapılan yüzey araştırmaları sonucunda Ordu'nun II. ve III. jeolojik zamanda oluştuğu tespit edilmiştir. Gökçöy ve Aybastı

ilçelerinde kömür ve maden yatakları da II. ve III. Jeolojik zamanda oluşmuştur. (Çebi, 2000, s. 69-71).

Etrafı dağlarla çevrili bir kent olan Ordu, İlk olarak Eskipazar Camisi çevresinde, Melet Irmağı kenarında kurulmuştur. 1700'lü yıllarla birlikte tarihte Yenipazar olarak adlandırılan şimdiki yerine taşınmıştır. Yeni yerleşim yeri, kuzeybatı rüzgârının bölgedeki yıkıcı etkisinden dolayı sırtını Boztepe'ye dayayarak gelişim göstermiştir. Ordu şehrinin merkezinin nüfusu 1902 yılında yapılan nüfus sayımına göre 117 086, 1902 yılındaki Trabzon Vilayet Salnamesine göre ise 13 736 Rum Ortodoks ve 93 139 Müslüman vardır (Özdemir, 2011, s. 6).

Akçova, Melet ve Civil gibi büyük ve küçük akarsuların oluşturduğu Ordu yaklaşık olarak 5963 km² yüzölçümüne sahiptir. Genel olarak dağlık bir yeryüzü şekline sahip olan Ordu, Doğu Karadeniz ve Canik Dağları'na kıyıya paralel olarak uzanmaktadır. Kışları soğuk ve yağmurlu geçen Ordu'da yaz ayları da kış aylarına benzer iklim özellikleri göstermektedir (Şahin, 2011, s. 6). Kıyı kenti olan Ordu'da, Uluslararası deniz ulaşımı ve ticaretinin başladığı 19. yüzyılın ortalarından itibaren ekonomik gelişme ile birlikte mimarinin de değiştiğini görmek mümkündür. Bu nedenle dönemin ekonomik durumunun irdelenmesi gerekmektedir.

2.2. Ekonomik Durum

Ordu ilinin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Tarımdan sonra ise Ordu ilinde sanayi 1970'ten sonra gelişmiştir. Ordu'nun geçim kaynağı olan fındık, şehrin kuzey yamaçlarında yer almaktadır. Ordu'da gıda sanayi yatırımlarının çoğu fındık kırma, işleme ve fındık mamulleri üretimine yöneliktir. Fındıktan sonra yetiştirilen diğer tarım ürünleri patates, mısır, fasulye, soya, buğday ve arpadır. Bunların dışında turunçgiller, çay, lahana ve barbunya da yetişir. Ayrıca dut, kivi, incir, üzüm, armut gibi meyvelerde yetiştirilmektedir (Çebi, 2000, s. 69-71). Aybastı, Gököy, Mesudiye ve Korgan ilçelerinde hayvancılık oldukça gelişmiştir. En çok koyun ve sığır beslenir. Arıcılık gelişmiştir. Bunların yanı sıra Balıkçılık, Ormancılıkta Ordu'nun ekonomik durumunu şekillendirmiştir.

2.3. Geç Osmanlı Döneminde Ordu'nun Genel Durumu

Türkiye'nin Orta Karadeniz bölümünde bulunan ehir ve bu ehrin merkez olduğu ildir. 18. yüzyılda Kiraz Limanı adlı koyun kenarında kurulan bu ehir, Karadeniz kıyısına Kuzey-Güney doğrultusunda uzanır ve batısında Boztepe bulunur. Antik dönemlerde Ordu “Kotyora” ehri olarak biliniyordu ve etrafındaki koylar; liman ve barınak olarak kullanılmaktaydı (Yediyıldız, 2007, s. 367).

M.Ö. 670'li yıllarda Miletoslular Karadeniz bölgesinde ticaret kolonileri kurmaya başlamışlardı. İlk kurulan kolonilerden biri olan Sinop kolonisi tarafından tesis edilen Kotyora'dan bakır, demir gibi madenler ihraç ediliyordu. Daha sonra Ordu yöresi önce Roma İmparatorluğu sonradan ise 395'li yıllarda Bizans İmparatorluğu denetimi altına girmiştir. Böylelikle yörede Hristiyanlık yayılmaya başlamış ve Ordu yöresi 1204 İstanbul işgalinden sonra Trabzon'da kurulan Rum İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır (Yediyıldız, 1985, s. 113).

1270-1380 yılları arasında uzun süren mücadeleler sonrasında bölge “Hacı Emiroğulları” adlı Türk topluluğu tarafından fethedilmiş ve bölgede Bayram Bey idaresinde bir Türkmen Beyliği kurulmuştur. Oğlu Hacı Emir 1350'de Beyliği genişletmiştir. Hacı Emiroğlu Süleyman Bey döneminde Canik Emir'i Tacettin Bey, Ordu bölgesindeki topraklara saldırmış fakat yenilgiye uğratılarak öldürülmüştür. II. Bayezid, 1398 yılında büyük bir askeri orduyla Canik bölgesine girince Ordu yöresi emiri Süleyman Bey de Osmanlılara tabi olmuştur. Böylece Türkler bölgeye yerleşmeye başlayıp kendi nizamlarını kurmuşlardır. Fethedilen topraklarda sonrasında ehli halktan az sayıda insan kalmış ve bunlarda Reşadiye, Mesudiye, Gölköy, Bolaman, Vona ve ksn'de yaşamlarını devam ettirmişlerdir (Yediyıldız, 2019, s. 28).

1455 tarihli Tahrir defterinde Ordu yöresinin adı “Vilayet-i Canik-i Bayramlı Maa Iskefsir ve Milas” şeklinde geçmekte ve bu vilayetin 24 idari birimden olduğu bildirilmektedir. Daha sonra Ordu yöresi ve evresi “Blk-i Geriş-i Bucak” ve sonrasında “Nahiye-i Bucak” olarak adlandırılmıştır. Nahiye sadece Türkler yaşamış ve “Eskipazar Blk-i Niyabeti Ordu” isminde Alevi denilen yönetim biriminin de bulunduğu aktarılmıştır. Nahiyenin merkezi “Nefs-i Ordu” idi. Bölge daha sonra “Kaza-i Bayramlı Nefs-i Ordu Nam-ı Diğer Ordu” adını almıştır (1022-1613) (Yediyıldız, 2007, s. 368).

Ordu merkezi, bölgenin en kalabalık köyü idi. 89 haneden oluşuyordu ve 16 hane zanaatkâr topluluğu, 19 hane de “Cemaat-i Alevi” bulunmaktaydı. Ancak 1485’te Nefsi Ordu’da nüfus 89 haneden 18’e düşmüştür. Bu düşüşün sebebi o yıllardaki göç olayıdır. Bu nahiyenin ilk merkezi olan yer bugünkü Eskipazar’dır. Bucak bölgesinin olduğu yer ise günümüzde Ordu’nun kurulduğu yerdedir (Yediyıldız, 2007, s. 368).

Ordu bölgesi idari merkez olma vasfını tam olarak 18. yüzyılın sonunda kazanmıştır. 18. yüzyılda Osmanlı-İran mücadelesinde Trabzon bölgesinin önem kazanması ile kıyılarda asayişin sağlanması, Kırım ve Kafkasya’ya yönelik siyasi girişimlerin yoğunluk kazanması, bölgenin uygun yerlerine iskeleler kurulması, bu iskelelerin etrafında pazarların oluşmasını, camilerin açılmasını ve yeni kasabaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylelikle bölgenin merkezi Bucak iskelesine doğru yönelse de eski merkez önemini kaybetmemiştir. 19. yüzyılda her millete ait evlerin yapılması ile bölge yeni göçler alarak nüfusu artmaya başlamış ve Ordu kasaba haline dönüşmeye başlamıştır. 1847’de Bucak’ta 580 hane vardı. Bu haneler Bucak’tan ayrı olarak sahil kesimi ve Boztepe eteklerine yayılarak Aziziye, Saray, Şarkıye, Düz, Selimiye, Taşbaşı ve Zafer-i Milli mahallelerini oluşturdu. 1868’de Bucak Belediyesi kurularak şehre Ordu adı verilmiştir (Pala, 2013, s. 66).

1878 tarihli Trabzon salnamesine göre Ordu’da 4 medrese, 15 Çeşme, 3 hamam 2 şadırvan vardı. Toplam nüfus 13728’di. 9111’i Müslüman 2626’sı Rum ve 1991 Ermeni’ydi. 1883 yılında Ordu’da büyük bir yangın çıktı. Çarşıda iki dükkân hariç her yer yandı ve bütün yöneticiler ve halk da Çambaşı yaylasına yerleşti. Bu sebeple ilk imar planı yapılarak şehir yeniden kuruldu (Yediyıldız, 2007, s. 368).

1872’de Ordu’da memleket sandığı kuruldu. Bu sandık 1890’lı yıllarda Ziraat Bankası’na dönüştürüldü. Bugün müze olarak kullanılan Paşaoğlu Konağı da bu dönemde yapıldı. I. Dünya Savaşı sırasında Ordu, Trabzon, Rize ve Gümüşhane’den göç aldı. Savaş yıllarında şehirde hiçbir gelişme yaşanmadı. Yalnızca 1960’lı yıllarda ilk kurulduğu zamandaki 8 mahalleyle Nizamettin adında bir mahalle eklendi.

Ordu bölgesi 20. yüzyıl ortalarında büyük depremden de etkilenmiştir. 1939 Erzincan depremi sırasında Ordu’da 7 kişi öldü 283 bina yıkıldı çarşının yarısı yok oldu. 1942 depreminde ise 42 bina daha zarar gördü ve bu nedenle 1949 yılında şehrin ikinci imar planı hazırlandı. 1980’li yıllara gelindiğinde ise şehir Bayburt, Erzurum, Giresun,

Trabzon ve Gümüşhane'den birçok göç alarak hızlı bir gelişme gösterdi ve mahalle sayısı 15'e yükseldi. Ordu'nun idari yapısına değinilecek olursak, Hacı Emiroğlularının kurduğu beylik teşkilatı Osmanlılar tarafından pek değıştırilmedi. Vilayet Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra yönetiminde kethüda, divan başı, tımar beyleri, kale dizdari, naip, subaşı ve kadı gibi görevliler vardı. 1547'de Ordu bölgesi Şebinkarahisar sancağına bağlı "İskefsir Bayramlı" ve "Bazarsuyu" kazalarına ayrılmıştı. 1604'e gelindiğinde ise Ordu "Kaza-i Bayramlı Nam-ı diğer Ordu" adı ile 20 nahiyeden oluşan tekil kaza durumundaydı. Bu kazanın merkez nahiyesi 18 köyden oluşan Bucak nahiyesi idi ve bölgede dışarıdan gelen göçler nedeniyle gayrimüslim nüfus artmaya başladı. Ancak Lozan'dan sonra bu gayrimüslimler mübadeleye tabi tutuldu. 1868 Vilayet Nizamnamesi ile Ordu kazası Trabzon sancağına bağlandı. Daha sonra 1920 yılında Ordu kazasına Bolaman, Ünye, Fatsa kazaları da dâhil edilerek sancak haline getirildi ve 1923 yılında il olmuştur (Yediyıldız, 2007, s. 370).

2.4. Paşaoğlu Konağının Bulunduğu Tarihi Çevre

Ordu ili önem arz edecek derecede geniş bir tarihsel çevre dokusuna sahiptir. İilde 30 arkeolojik, 2 kentsel, 1 kentsel arkeolojik, 6 doğal ve arkeolojik sit alanı olmak üzere toplamda 39 adet sit alanı bulunmaktadır. Ayrıca tek yapı ölçeğinde korunan 475 tarihi eser mevcuttur. Bunlardan 291'i sivil mimarlık örneği, 54'ü dinsel yapı, 52'si mezarlık, 48'i kültürel yapı, 9'u kalıntı, 8'i idari yapı, 7'si askeri yapı, 6'sı endüstriyel ve ticari yapıdır. Kentteki tarihi yapılar kentin tarihi altyapısını oluşturan Aziziye, Taşbaşı, Zaferimilli, Saray, Düz, Selimiye ve Şarkıye mahallelerinde bulunmaktadır (Atabeyoğlu vd., 2019) (Görsel 1). Paşaoğlu Konağında, Ordu Merkezde Selimiye Mahallesi Erkocak Sokak ile Taşocak sokaklarının kesiştiği köşede yer almakla birlikte tarihi ve rekreatif yerler alanın kıymetini artırmaktadır. Tapununun 36 Pafta, 342 Ada, 5 Parselinde kayıtlı olan Paşaoğlu Konağında bu bakımdan önem arz etmektedir. Yapı, yer aldığı lokasyon itibariyle ordunun önemli Kentsel Sit Alanı yakınlığı ile ilgili civarda bulunan ev, cami, kilise, okul, kamu yapıları önemli lokasyon oluşturmaktadır. Kentsel sit alanının mekânsal özellikleri ve doku karakteristiğinin ortak özelliklerini gösteren yapılardan farklı olarak Paşaoğlu Konağı bölgedeki diğer konutlardan ve geleneksel Karadeniz konutlarından farklı olarak şekillenmiştir.

3. KONUT KAVRAMI, GELENEKSEL KONUTLARIN KÖKENİ

3.1. Ev / Konut

Anadolu'da ortaya çıkarak gelişimini tamamlayan Türk evi, eski Türkçede “eb”den gelmektedir. Sözlük anlamı olarak “Yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış konut” anlamındadır. (Hasol, 1990, s. 184). Günlük yaşantımızda önemli bir yere sahip olan evler, sivil mimarlık örneği olarak kabul edilir. Evlerin yanı sıra konak, saray, köşk, kasır, yalı gibi konutlar da sivil mimari içerisinde yer almaktadır. Konaklar, genellikle bir avluyla çevrili, birkaç katlı, çok odalı, büyük ve gösterişli ev anlamındadır.

Bununla birlikte bir sultan ya da hanım sultana ait yapıların “saray” olarak tanımlanması bu statünün vezir, paşa, ulemâ gibi devletin ileri gelenleriyle varlıklı kişileri kapsadığını gösterir. Topografik özelliklerine bakarak kıyı şeridinde bulunan konutları “yalı” ya da “sahilsarayı”, bir sayfiyede veya hasbahçede yer bulan konutları “köşk” ya da “kasır” olarak adlandırılmaktadır (Orman, 2002, s. 159).

Türkler, evlerini yaşayış biçimlerine, zevklerine, inançlarına, gelenek ve göreneklerine göre tasarlamışlardır. Türkler özellikle doğa içinde yaşamayı kendilerine felsefe edinmişlerdir (Günay, 2014, s. 24).

Evler, jeopolitik konum, doğa koşulları, iklim ve ekonomik güce göre şekillenmiştir. Doğayla iç içe olup dünyanın sadece kendileri için oluşmadığını ve doğadaki diğer canlılar içinde yaşama imkânı sunmayı göz ardı etmemişlerdir. Kuş evlerinin tasarlanması ve evlerin inşası sırasında kedilerin rahatlıkla girip çıkabilmesi için yapılan kapılar bu duruma örnek teşkil etmektedir (Bektaş, 2013, s. 38). İnsanlar yerleşmede tamamıyla coğrafyayı göz önünde bulundurmuş ve doğal tabiatın evlerin altında kaybolmasına izin verilmemiştir (Bektaş, 2013, s. 40). Türkler evlerini tasarlarken gösterişten uzak sade bir anlayışla yapmışlardır. Türkler arasında zengin, fakir ayrımı olsa da evlerinde çok büyük farklılıklar görülmemektedir. Tek farklılık kat sayısı ve iç düzenlemelerdeki malzeme değişikliğidir. Ancak kuruluş ilkesi aynıdır (Küçükerman, 2007, s. 53). Gereksiz detaylardan uzak durularak, yapım tekniği ise zorlanmamıştır. Sade ve az geçrelerle daha çoğa ulaşmayı amaçlamışlardır (Bektaş, 2013, s. 44).

Türk evinin şekillenmesinde İslam dünya görüşü niteliği önem arz etmektedir. Evlerdeki odaların şekillenmesinde, iç ve dış ilişkiler baz alınarak kısıtlı çözümler düşünülmüştür (Küçükerman, 2007, s. 51). Türk evlerinde ailenin mahremiyet alanı ve ortak kullanım alanları iyi belirlenerek odaların düzeni oluşturulmuştur (Bektaş, 2013, s. 44). İslami görüşün tutumundan yararlanılarak fazlalık olan gereksiz hiçbir şey kullanılmamış, yağmur damlası ve bacalardan çıkan dumandan bile faydalanmaya çalışılmıştır (Bektaş, 2013, s. 46).

Türkler, evlerini tasarlarken önem verdikleri şeylerden biri de evlerin esneklikleri olmuştur. Aile yaşantısına önem vermiş ve evler bu nitelik göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Aileyi her zaman bir arada tutma eğiliminde olup ailenin genişlemesiyle birlikte evlerin büyütülmesi ve bölünebilirliği de hesaba katılmıştır. Evlerin planları, durum ve ihtiyaç karşılığında iki konut olarak planın genişletilmesine müsait bir şekilde tasarlanmıştır. Günümüze kalan evler ise uyumluluk ve bölünebilirlik sayesinde ayakta kalabilmiştir (Bektaş, 2013, s. 47).

Türk evinin kökeni kesin olmamakla birlikte dairesel çadırlar olan *yurtlara* dayandırılmaktadır. Bazı araştırmacılar bu tezi savunurken Reha Günay ise diğer araştırmacılardan farklı olarak:

Türkler ana yurtları olan Orta Asya'da hayvancılıkla uğraşıyorlardı. O yüzden hayvanlarına ot bulmak için devamlı hareket halindeydiler. Ayrıca savaşıyor, akınlar yapıyorlardı. Bu nedenle bir yerde oturamıyor, yerleşemiyorlardı. Evleri de bu hareketli düzene uygun geliştirilmiş yurt denilen çadırlardı. Ancak çevrelerinde kentler de yok değildi. Zamanla içlerinden bazıları, kendilerinden önce kurulmuş kentlere yerleşti. Hayvancılığın iyi gitmediği dönemlerde yerleşenlerin fazlaştığı sanılıyor. Özellikle milattan sonraki zamanlarda Türklerin yerleştiği kentler fazlaşmış ve büyümüştür. İslamiyet'in kabulünden sonra da bu kentler yakın çevreleri için bir pazar, Doğu-Batı ticaretinin uğrak yeri, İslamiyet'in ve bilginin öğretim merkezi olarak çevrelerine hizmet etmiş ve gelişmişlerdir şeklindeki görüşü savunmaktadır (Günay, 2014, s. 30).

Türk topluluğunda göçebelik kültürünün bir ürünü olan çadır ve çadır yaşamı yerleşik düzene geçildikten sonra Türk evinin oluşumunda etkili olmuştur. Yurt olarak anılan bu çadırlar çevre duvarı, üst örtüsü olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Birkaç ailenin çadırlarını kurarak paylaştıkları ortak alana avlu denilmektedir (Diyarbakirli, 1972 s. 45). Çadırlar ailelerin özel alanları iken gündelik hayatın birlikte

yaşandığı çadır önleri ortak alan olarak kullanılmıştır (Üstün, 2018, s. 192). Yerleşik düzende ise Türk evinin çekirdeğini oda oluştur- maktadır. Odanın yapısal kurgusu ile çadır arasında büyük benzerlikler gözlemlenir (Küçükerman, 2007, s. 49).

Doğan Kuban ise bu konuyla ilgili görüşlerini belirtirken odaların kullanım özellikleri açısından Türk evinin çadırlarla benzerliklerini kabul eder fakat Türk evinin çadırlardan oluştuğu tezini savunmaz. Bu görüşünü ise şöyle ifade etmiştir:

Türk evi ve dairesel çadır arasında biçimsel ilişki olduğu savındaki temel yanlış, daha sonraki yılların merkezi planlı evlerinin Türk ev biçiminin temeli olduğu düşüncesidir. Mekân organizasyonunda, ilke olarak merkeziliğin olduğu düşüncesi hem dairesel çadırda hem de merkezi planlı evde ortaktır. Ancak, göreceğimiz gibi, bu yorum karmaşık bir tarihçeyi basit, çizgisel bir evrime indirgemekte ve Türk evinin çekirdeği olan açık galerili evin gelişimini tümüyle göz ardı etmektedir (Kuban, 1995, s. 39).

Yerleşik hayata geçen Türkler toprağı işlemeye başlamışlardır. Göçebe Türklerin bazıları ise eski yerleşim alanlarına geçmişlerdir. Toprağı işleyen Türkler kendi aralarında bölüştükleri toprakları kullanarak zamanla mahalleleri oluşturmuşlardır. Bu mahallelerde merkeze alınan meydan, beraberinde çeşme ve ibadethanelere yer verilmiştir. Bu birimlere mahremiyet göz önünde bulundurularak evler çıkmaz sokaklarla bağlanmıştır. Bu çıkmaz sokaklar aslında özel bir merkeze çıkan sokakları oluşturuyordu (Küçükerman, 2007, s. 36). Türk mahallelerinin karakterini oluşturan sokaklar, sürekli kullanılan ve özellikle düşünülerek yapılan sokaklar değildir (Kuban, 1995, s. 196). Evlerin sokakları doğayla iç içe, doğanın dengesini bozmadan çevreye uygun bir şekilde tasarlanmıştır (Bektaş, 2013, s. 38). Türk evlerinin yapılmasında insanların birbirleriyle iletişimleri, doğanın tabiatına zarar vermeden, doğayla iç içe yaşamayı tercih etmeleri evlerin birbirine paralel biçimde şekillenmesinde büyük önemde katkı sağlamıştır (Cansever, 2009, s. 30).

Sokakların genişlikleri farklılıklar gösterip kent dışında geniş, kent merkezinde ise dar olarak yapılmıştır. Sokakların dar olması, az katlı ve evlerin değişik görüş alanlarına sahip olmasından dolayı sıkıcı bir hal almasından çıkmaktadır. Mahalle sokakları belli bir şekle göre tasarlanmamış olmakla birlikte evlerin cepheleri sokakları sınırlayan bir etmen olmuştur (Kuban, 1995, s. 196).

Evlerin sokağa açılan kapısı, ev ve dış dünya ile olan sınırdır. Çünkü evlerin yapımı tamamen aile bireylerinin mahremiyeti göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır (Işın, 2014, s. 81). Türk evleri, kullanım amaçlı düşünüldüğünde genellikle tek katlı ve iki katlı olarak tasarlanmıştır. Şehir merkezinde sokakların dar olmasından dolayı evlerin yüksekçe yapılmasına havadar ve ışık almasına önem verilmiştir. İhtiyaca karşılık yapılan evin katları ise tek katlı, zeminden yüksekçe yapılmış, en altta oturma sağlanmamış olup burası ahır, depo, taşlık ve samanlık olarak değerlendirilmiştir. Esas katlar zeminden yüksek olarak yapıp oturma ve aile bireylerinin kalacağı odalardan oluşmaktadır (Eldem, 1984, s. 16).

Evlerin yapımı sokak düzenini ve doğal tabiatı bozmadan yapılmıştır. Giriş katlarının duvarları coğrafyayla uyum içerisinde tasarlanmış olması, bu duvarların sokakları çevrelemesinden kaynaklanmaktadır. Zemin kat üzerine yapılan birinci kat, sağır duvarlar üzerine oturtularak zemin kattaki bulunan eksiklikler ve bozukluklar bu katta giderilmeye çalışılmıştır. Evler düzgün dörtgen plan elde edilecek şekilde üçgen çıkmalarla desteklenmiş, bu çıkmaların köşelerine konulan pencerelerle derin bir sokak manzarası sağlanmıştır (Bektaş, 2013, s. 95).

Evlerin yola göre şekillendirilmiş olması, zeminden taş duvarlar üzerinde yükselen katın, ahşap çıkmalı bölümün büyük bir saçakla örtülmesi Türk evinin kimliğinin belirlenmesinde önemli bir unsurdur (Cansever, 2002, s. 33). Evlerin zemin katı dışarıya kapalı bir şekilde korunaklı iken, üst katlar bunun aksine dört cephesi sokaklara bakan pencerelerle donatılmış şekilde kademeli olarak sokağı kucaklamıştır (Kuban, 1995, s. 2). Tasarlanan Türk evlerinin yapımında arazinin durumu ve şekli göz önünde bulundurulmuş, zemin katın üzerinde bir bozukluk dâhilinde giderilmeye çalışılarak oda ve sofalar düzenli olarak yapıp bu sorun hissettirilmemeye çalışılmıştır (Eldem, 1984, s. 19).

3.2. Türkiye'de Geleneksel Konutların Gelişim Süreci

İnsanların prehistorik (tarih öncesi) dönemlerde ilk olarak kendini koruma içgüdüğü ile barınmak amaçlı mağara ve ağaç kovuklarında yaşamlarını sürdürdükleri düşünülmektedir. Tarımın başlamasıyla birlikte göçebe insan toplulukları yerleşik hayata geçerek evleri yapmaya başlamış ve sosyo-ekonomik farklılıklarla birlikte kentleri oluşturmuşlardır (Bozkurt, 2013, s. 70).

İlk olarak Neolitik devirde (Cıvalı Taş Çağı) konutların yapılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu devirde Konya-Çatalhöyük'te görölen evlerin birbirine bitişik şekilde yapılmış olması ve Ege bölgesinde yapılan evlerin bu evlerle benzeşmesi, geçmişin plan ve mimarisinin örnek alındığının göstergesidir (Bektaş, 2013, s. 70).

Tunç Çağında (Kalkolitik) ise iki katlı evler yapılmış, evlerin içerisinde tavandan giriş sağlanmış, zemin katlar genellikle ahır, samanlık, kiler olarak kullanılmış, zemin kat üzerinde yükselen ikinci katta ise mesken amaçlı kullanılmıştır. Bu konutlar Megaron tipinde yapılmış olup, dar ve uzun, çok odalı, dikdörtgen formda olacak şekilde art arda dizilmiştir. Bunun örneklerine ise Kayseri ve Çanakkale kentlerinin kalıntılarında rastlanmıştır (Cezar, 1977, s. 2).

Anadolu Dışındaki Gelişim

Türkler Anadolu'ya gelmeden önce göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Hayvancılıkla uğraşan Türkler, kullanım kolaylığından dolayı yazın yaylalarda çadırları, kışları ise inşa ettikleri evleri kullanmışlardır (Özden, 2009, s. 14).

Türklerin Merv, Tirmiz, Talas ve Çu gibi Anadolu dışında oluşturdukları önemli ev örnekleri bulunmaktadır. Bu ev örneklerinin ana şeması dört eyvanlıdır. Bu ev örneklerinde merkeze alınan sofa, odalar ise köşelere serpiştirilmiştir. Anadolu'daki evlerde de kullanılan merkeze alınan orta sofa Türkler tarafından Anadolu'ya getirilmiş olarak düşünülmektedir (Özden, 2009, s. 14).

Karahanlı, Gazneli ve Selçuklu saraylarında da Anadolu dışındaki bu plan tipi olarak kullanılmış, meskenden farklı olarak sofanın yerine avlu uygulanmıştır. Bu uygulama yine Camii, kervansaray ve medrese gibi birimlerde de kullanılarak kendini geliştirmiştir (Özden, 2009, s. 14).

Anadolu'daki Gelişim

Anadolu tarih öncesi çağlardan itibaren çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Hititler döneminde evler; bahçeyi çevreleyen avlu içerisinde, dikdörtgen, iki katlı ve bu katlara odaların yan yana dizilmesiyle oluşturulmuştur (Cezar, 1977, s. 7).

Helenistik dönemde eşitlik kavramından uzaklaşarak bireyler daha büyük boyutta konutlar yapmaya başlamıştır. Bu konutların dört tarafı revaklarla çevrilmiş, avluya

açılan ve genellikle iki katlı üst katında ise dışarıya taşıntı yapan cumbalar mevcuttur (Arseven, 1967, s. 550).

Roma döneminde ise Helenistik dönemdeki konut geleneği örnek alınarak devam etmiş evler avlu kenarlarında yapılarak avlu merkeze alınmıştır (Özden, 2009, s. 13). Bizans döneminde konut geleneği yeterli bilgiye sahip olunmayacak şekilde yetersizdir. Ele geçirilen her kentin evleri Türkler tarafından kullanılmış olmasından dolayı Bizans'a ait izlere rastlamak işi daha da zorlaştırmıştır. Tchalenko'nun yaptığı araştırmalara göre; Bizans evleri revaklı avlulu ve tek odalı olarak yapılmış, odanın önünde ise balkonların olması Bizans evlerinin başlıca özelliğini göstermektedir. Konaklarda ise galerili ve merkezi hollerin olduğu da Bizans evlerinin başlıca özelliklerindedir (Kuban, 1995, s. 29). Konutlar apartman tipi ve özel konut olarak tasarlanmıştır. İki katlı olarak yapılmış alt kat dükkân olarak kullanılmış, üst katlarda ise dörtgen odalar inşa edilmiştir. İçlerinde hamam, mutfak, depo ve tuvalet gibi bölümleri bulunmaktadır. Yeni bir ev inşa etmek yerine eski olan evleri onarmaları daha uygun görülmüş ve evler arasındaki mesafelere dikkat edilerek evin orijinal dokusunun değiştirilmemesine özen gösterilmiştir (Özden, 2009, s. 13).

Selçuklu Dönemi

Divan-ü Lügati-t Türk'de Selçuklu konut mimarisi hakkında birçok bilgi bulunmaktadır. Galina Puqacenkovanın, Merv ve Tirmiz civarında yapılan araştırmada, 12. ve 13. yüzyıla ait konutlara rastlanmıştır. Bulunan bu konutların ortasında geniş bir avlu, avlunun etrafı dört yönden eyvanlarla çevrilmiştir. Köşelere ise odalar yerleştirilmiştir (Karpuz, 1993, s. 5).

Derin temeller üzerine inşa edilen Selçuklu konutlarında, kerpiç ve tuğlanın yanı sıra ahşapta ana malzeme olarak kullanılmakta idi. Konutlar çoğunlukla ahşaptan yapılan bölümleri giriş, kapı, pencere söveleri, direk, kapı kanatları, odaların tavan ve zemin döşemelerinden oluşmakta idi. Bu konutların en önemli bölümleri sofa, mutfak ve avludur. Ön taraflarında genellikle bir avlu ve çitle çevrilmiş bir bahçe bulunmaktadır. Ana kapıdan sofaya geçilmektedir. Mutfak bölümünün içerisinde ocak, tandır ve raflar yer almaktadır (Karpuz, 1993, s. 5).

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde Orta Asya kültürü ile bağlarını tam olarak koparmamışlardı. Anadolu'da zengin bir mimari gelenekle karşılaşan Türkler ele geçirdikleri şehirlerde yönetim ve yaşam alanları meydana getirmişlerdir (Sözen, 2001, s. 38).

Anadolu Selçuklu döneminde idari yapıların çoğu merkezi olarak yapılmayıp sur duvarlarına bitişik ya da kentin varoş kısımlarında yapıldığı bilinmektedir (Sözen, 2001, s. 31). En eski Türk konut örnekleri olarak; Beyşehir Gölü kıyısındaki Kubadabad Sarayı, Diyarbakır'daki Artuklu Sarayı, Kayseri yakınlarındaki Keykubad Sarayı ve Konya Köşkü gösterilebilir. Selçuklu dönemi konutlarının uzun ömürlü olamamasındaki en önemli etken, kullanılan malzemenin genellikle ahşap ve kerpiç olmasıdır (Sözen, 2001, s. 38).

Osmanlı Dönemi

Osmanlı konut mimarisinde, Osmanlının ilk dönem ev örnekleri pek günümüze kadar ulaşamamıştır. Bunun sebebi ise ahşap ve kerpiçten yapılan evlerin dayanıksızlığıdır. Osmanlının 14. ve 16. yüzyıl ev örneklerine çok fazla rastlanmasa da yapılan ibadethaneler, zaviyeler, mescit ve kitaplık gibi yerlerden plan ve mimari olarak çıkarım yapılmaya çalışılmıştır (Eldem, 1984, s. 3).

Gelişim olarak tarihsel bir süreç sıralamak gerekirse 15. ve 16. yüzyıl ev izlerinden eser kalmamıştır. Fakat 17.yüzyılda yapılan konutlar Osmanlının en erken dönemi olarak bilinmektedir. 15. ve 16. yüzyıl ev planlarını cami, mescit ve saraylardan anlaşıldığı kadarıyla, genellikle dış sofalı olarak, aralarda ise eyvanında bulunabileceği ve genellikle iki odalı ve sofa boyunca uzandığı bilinmektedir. Buna örnek olarak ise 15.yüzyılın ikinci yarısında yapılan Fatih Köşkü gösterilebilir (Günay, 2014, s. 41).

Bu dönemde yapılan evlerin duvarları oldukça kalın olup kerpiç malzemenin kullanıldığı yapılmıştır. Yüksek kalın duvarlı avlu, avlunun içerisinde ise bir iç bahçe düzenlemesi mevcuttur. Bunun en önemli nedeni ise, mahremiyete önem verilmesidir. Odalar eyvanlarla ayrılmış, pencereler camsız sofaya bakar şekilde parmaklıklı ve kapaklı, saçaklı ve kırma çatılı yapılmış evlerdir. Malzeme olarak duvarlarda taş ve kerpiç kullanılmıştır.

17. yüzyıl evlerin ise genel olarak iki katlı yapılar dış sofalı olarak tasarlanmıştır. Sofanın etrafındaki odalar duvarlarla tutturulup üzerinde revak sütunları bulunmaktadır. Duvarlar oldukça kalın olup yaklaşık 80 cm civarında ve duvardaki pencereler oldukça az sayıdadır. Evlerin içlerinde ocak ve dolap için bölümler açılmıştır. Evlerin alt katı hizmet ve kışık kat olarak kullanılmış, alt kat diğer katlara oranla daha basık şekilde yapılmıştır. Alt kat bazı durumlarda ikiye bölünerek bir kısmı oturma alanı olarak kullanılıp kalan diğer bölüm ise samanlık veya taşlık olarak değerlendirilmiştir. Yine aynı şekilde tuvaletler genellikle alt katlara yapılırken bazen de yukarı katlara da yapıldığı görülmektedir. Ev konumlanması ve sofa, genellikle güney tarafa bakacak şekilde köşelere konumlandırılmıştır. Evlerdeki oda sayıları iki veya daha fazla olarak değişkenlik göstermektedir. . (Eldem, 1984, s. 43).

17. yüzyıl evleri tuğla dolgulu yapılar sıvanmamıştır. 17. yüzyılın ilk döneminde cepelerde çıkmalara rastlanmamış, dönemin ikinci yarısında hanelerin sokağa bakan taraflarına çıkmalar yapılarak pencere sayıları çoğaltılmış ve pencere kanatları çift kanatlı olarak yapılmıştır.(Günay, 2014, s. 47).

18. yüzyılın ilk yarısında konut mimarisi Barok etkisi altında kalmıştır. Konutların planı aynı kalsa da Barok üslubun süslemeleri ve biçimleri yoğun şekilde yansıtılmıştır (Sözen, 2001, s. 51).

19. yüzyıl da Ampir üslup yapılar da kendini göstermeye başlamış ve daha sade yapılarla dış yüzeydeki eğrilikler kaybolmuş, iç mekândaki ve dış yüzeyde gereksiz süslemelerden kaçınılmıştır (Sözen, 2001, s. 51).

1900' lü yıllardan sonra Art Nouveau üslubu yaygınlık kazanmıştır. Evler kâgir ve ahşap olarak yapılmış, daha sonra yeni yapı malzemeleriyle günümüzde yapılan konutlara geçiş sağlanmıştır (Sözen, 2001, s. 52).

1910' dan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi olarak da adlandırılan üslupta konutlar yapılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı mimarlığının anıtsal taç kapıları, sivri kemerler, kaş kemer, Bursa kemeri, , geniş saçaklar, yazıtlar, çerçeveler içinde palmetler ve rumi, örgülü silmeleri, niş motifleri, mukarnas ve geçmeli yıldız motifleri görülmektedir. Bu evler ahşap ve kâgir olarak yapılmış, bir anlamda, yeni yapı malzemeleriyle birlikte günümüz konutlarına geçiş sağlanmıştır (Sözen, 2001, s. 52).

Günümüz Sedad Hakkı Eldem'in ev tipolojisine göre ise Geleneksel Türk evleri dört plan şeması üzerine şekillenebilmektedir. Bunlar;

Sofasız plan tipi; Erken dönem Türk evlerinde görülen bu plan düzeninde, odaların birbirleri ile ilişkileri bulunmamaktadır. Türk evlerinin en basit tipolojisidir. Her odaya dışarıdan giriş sağlanmaktadır. Sıcak bölgelerde tercih edilen bir plan şemasıdır (Eldem, 1968, s. 28). Bu türler genellikle bahçe kapısı ve bahçe duvarları ile korunan iç avlulu, ön bahçeli veya yan bahçeli evler için söz konusudur. Anadolu'nun güney, orta ve doğu bölgelerinde uygulanmıştır. Bu tipin ekonomik koşullarla da ilgili olduğu söylenebilir. Örneğin İstanbul'da bu tipe rastlanmamıştır. Sofasız plan tipinin iki katlı olanları da vardır. Üst kata avludan birden fazla merdiven yardımı ile çıkılmaktadır (Eldem,1968, s. 28) (Şekil 1).

Dış sofalı plan tipi; Ilıman ve sıcak iklime elverişli bölgelerde görülen plan tipidir. Kırsal kesimde avlulu ve bahçeli evlerin tercih ettiği bir plan tipi olduğu için daha çok uygulama alanı bulmuş, odalar arasındaki ilişkiler ortak bir mekân olan sofa ile sağlanmıştır. İlk oluşumunda, sofanın bir tarafında odalar konumlandırılırken daha sonraları üç tarafına da odalar yerleştirilmiştir (Eldem, 1968, s. 31). Sofanın önü tamamen açık bırakılmıştır. Genellikle sofanın iki dar ucu yan duvarların devamında kapanmıştır. İki oda arasında eyvanlar oluşturulmuştur. 19. yüzyıla kadar devam etmiştir (Eldem, 1968, s. 31) (Şekil 2).

İç sofalı plan tipi; Geleneksel Türk evinin en yaygın örneğidir. Sofa odalar arasına alınarak "Karnıyarık" diye adlandırılan plan tipi çıkmıştır. Erken dönem Türk evlerinde görülmektedir. Odalar, sofanın iki yanında karşılıklı olarak konumlandırılmışlardır. Sofanın kısa kenarı, manzaralı yöne ya da sokağa bakmaktadır. Odaların sayısının artması ve ekonomik olması açısından tercih edilen bu plan şeması 19. yüzyılda yaygın olarak kullanılmıştır (Eldem, 1968, s. 91) (Şekil 3).

Orta sofalı plan tipi; Plan şemasının merkezinde sofa ve dört kenarına yerleştirilmiş odalardan oluşan plan şemasıdır (Eldem, 1968, s. 128). Bu plan tipinin uygulanabilmesi için her katta en az dört odanın bulunması gerekmektedir. Oda aralarına, kiler, eyvan, merdiven mutfak gibi servis mekânları getirilmiştir. Genellikle soğuk iklime elverişli sahip bölgelerde görülmektedir. 18. yüzyılda İstanbul evlerinde uygulanmış plan tipi, daha sonra farklı bölgelerde de kendisini göstermiştir. (Eldem, 1968, s. 129) (Şekil 4).

Geleneksel Türk konutları erken dönemlerde tek katlı olarak inşa edilen Türk evleri, daha sonraki zamanlarda 2-3 katlı yapılmaya başlanmıştır. Topografyaya göre şekillenen, zemin katların yükseltildiği örnekler de vardır. Zemin kat; ahır, depo, mutfak vb. servis odası olarak kullanılmaktadır ve zemini toprak veya taş döşemedir. Yapının plan şemasını belirleyen üst katlarda oturma, yemek yeme, çalışma ve uyuma gibi işlevler için kullanılan mekânlar yer almaktadır (Eldem, 1968, s. 12-13).

Üst katın bir başka özelliği ise çoğunlukla avlu tarafında doğrudan direklere bindirilmiş olması, duvarla bağlantısı olmayan bir zemin katın üstüne gelmeden avlu ya da bahçeye doğru uzatılmasıdır. En eski ev örneklerinde, başoda ya da köşkün tamamıyla bahçeye taşırıldığı ve bir kat yüksekliğinde direklere bindirildiği görülmüştür (Arel, 1982, s. 32).

Odalar Türk evinin en önemli mekânlarıdır. Her oda, ev halkının yeme, içme ve uyku fonksiyonlarına cevap verebilecek kapasitede konumlandırılmış ve yapılmıştır. Bu düşünce Orta Asya'daki göçebe yaşamın, çadır kültürünün tek odaya dönüşmesi olarak yorumlanabilir (Küçükerman, 2007, s. 69). Odaların konumları güneş ve rüzgâra göre belirlenerek planlama yapılmıştır. Odaların sayıları ve büyüklükleri maddi imkânlar doğrultusuna göre değişkenlik göstermektedir (Karpuz, 1984, s. 12). Odaların duvarlarında genellikle gömme dolap (yükçük) ve gusülhane yer almaktadır. Bu dolaplar aynı zamanda iki oda arasında ses yalıtımı da sağlamaktadır. Ayrıca ocakların iki yanında çeşitli eşyaların yerleştirilebileceği küçük nişler yer almaktadır (Kuban, 1995, s. 117). Yükçükler, Anadolu Türk geleneksel konutlarında odanın bir tarafında, gece kullanılan yatak, yorgan gibi eşyaların kaldırıldığı dolaplardır. Tasarım aşamasında dolaplar, bir örtü gibi değil de bir plan elemanı olarak düşünülüp tasarlanmıştır. Planlamada genelde hayata dik duvarlara ve ana pencerelerin karşısına yerleştirilmektedirler (Küçükerman, 2007, s. 184).

Konutlarda eski bir gelenek olarak plan dâhilin de tasarlanmış iki ya da üç odasında, dolapların orta eksenine denk gelecek şekilde bir ocak bulunmaktadır. Oda içlerinde yaşamak kısımları, dışarı taşan ocaklar, ailenin yemek ve ısınma ihtiyaçlarının karşılamak için kullanılmıştır (Kuban, 1995, s. 127). Yapı sisteminin uygun olduğu durumlarda ocaklar kalın duvarlar içinde çözümlenebilmektedir. Ayrıca ocağın iki yanında ve pencerenin bulunmadığı duvarlarda düzenlenen dolaplarda küçük ev eşyalarının konulduğu nişler yer almaktadır (Kuban, 1995, s. 111).

Konutlarda oda içlerinde zeminden yaklaşık 30-40 cm yüksekliğinde ve girişe paralel olacak şekilde yer alan sedirler bulunmaktadır. Odanın manzaraya hâkim şekilde bakan duvarın ve pencerenin hemen ön kısmına yerleştirilmiş ahşap malzemenen yapılmış sedirler, gündüz oturma amaçlı olarak kullanılırken, geceleri yatma ihtiyacını karşılamaktadır (Kuban, 1995, s. 117).

Pencereler, Türk konutlarında cephe düzeninde en önemli görsel etkiyi sağlayan mimari öğedir. Pencere sayıları iç mekânın ebat ve boyutlarına göre değişkenlik göstermektedir. Erken dönemlerde camsız ve ahşap kapaklı pencere şekilleri kullanılmışsa da ilerleyen dönemlerde çift açılımlı kanatlar ve düşey sürme pencereler görülmeye başlanmıştır. Pencerelerin az sayıda olduğu dönemlerde vitraylı tepe pencereleri de konutlarda gelişim göstermiştir (Günay, 2017, s. 35). Genellikle alt katta yapılan pencereler mahremiyet açısından küçük ve az sayıda tutulmuşken üst kat pencereleri daha büyük ışığı daha kolay alabilmesi amacıyla yapılmıştır. Ayrıca kalın beden duvarlarında bulunan pencereler dış yüzeye yakın şekilde takılmış ve iç yüzeyde oluşan bölüm oda içerisine doğru büyütülmüştür (Küçükerman, 2007, s. 117).

Kapı kanatları en kaliteli ahşap malzemenen yapılmış, genellikle tek kanatlı olacak şekilde tasarlanarak oda içlerine doğru açılması sağlanmıştır. Konutlarda çift kanatlı kapılar ise geç dönemlerde ve daha büyük konaklarda görülmeye başlanmıştır. Zemin kattan içeriye genellikle geniş ve çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. (Kuban, 1995, s. 125). Kapı üzerinde tokmak ve ya halkalar bulunmaktadır. Geleneksel Türk konutlarında genellikle tablalı (aynalı) kapı kanatları örnekleri bulunmaktadır. Konutlarda odanın önemi, kapı üzerindeki tabla sayısının çoğaltılması ile gösterilmektedir. Ayrıca nadiren de olsa geçmeli ve kakmalı kapı kanatlarına da rastlanmaktadır (Küçükerman, 2007, s. 137).

Konutlarda kullanılan ahşap tavanlar Geleneksel Türk evinin, süsleme öğesi olarak kullanılmasının yanında, odaların şekillenmesinde tamamlayıcı bir elemandır. Geleneksel Türk evlerinin, günlük kullanım odaları basit ve sade işçilikli tavanlar, sofa gibi önemli başodalarda ise özenli, süslemeli zengin içerikli, tavan uygulamaları görülmektedir. Tavanların süslemesinde genellikle kullanılan teknikler; künde-kârî çitakârî, aplike, kalemişi ve eğmeçli ahşap işi ve diğer süsleme yöntemleri olarak sınıflandırılabilir. Ahşap tavanların ek yerleri pasa veya çitalarla örtülür. Bunların

dışında duvardan tavana silmelerle yapılan geçişlere ve tekne tavanlara da sıkça rastlanılmaktadır (Küçükerman, 2007, s. 156).

Geleneksel Türk evinde zemin katın üzerindeki katlarda sıkça karşılaşılan cumbalar, sofadan dışarı taşıntı yapan, üç tarafı pencereci manzara ve sokağı görececi şekilde konumlandırılmış çıkmalardır. Cumbalar, sokak dokusunu bozmayacak şekilde zenginleştirilmiş ve daha erken Roma Döneminde de karşımıza çıkan eski bir önemli bir mimari öğedir (Kuban, 2017, s. 226.). Bindirmeli konsol, basit konsol, kolonlu, furuş konsol ve payanda (eliböğünde) şeklindeki desteklerle yapıya bağlanmıştır. Bunların yanında az da olsa taş çıkmalara da rastlanılmaktadır. Ancak malzemenin ağır olmasından dolayı ahşap çıkmalara göre daha nadirdir (Özel, 2019, s. 157).

Geleneksel Türk konutların örtü sistemleri toprak düz dam, alaturka kiremit, kırma ya da beşik çatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Alaturka kiremit Türklere ait bir malzeme olup pişmiş topraktan oluklu bir çatı örtü malzemesidir. Geniş saçaklar beden duvarlarını korurken çatının sağlam olmasına sağlamaktadır. Saçak genişliği cephe biçimlenişine göre değişkenlik gösterebilmektedir (Kuban, 2017, s. 227-28).

3.3. Karadeniz Konut Mimarisinin Genel Özellikleri

Birçok topluma ev sahipliği yapmış Karadeniz, uzak geçmişte olduğu kadar yakın geçmiş ve günümüz toplumunun gereksinimlerini, kültürünü yansıtan gerek görsel gerekse doğaya ve canlı yaşamına uygun yapılara sahiptir. Bu yapılar yöre halkının yaşamsal ve sanatsal becerilerini ortaya koyarak yaptığı Karadeniz'in yapısına ve doğasına uygun evlerdir (Başkan, 2008, s. 43). Bölgenin birçok kısmı ormanlık alan olmasından dolayı yapılan yapılarda ahşap yoğun olarak kullanılmıştır. Arazi yapısının eğimli olması ve dağınık yaşam kültürünün yerleşmesi Karadeniz'de yapılan evlerin çok katlı, taş temel üzerine ahşap unsurların kullanılarak kendine özgü tasarımlarla, yöre halk sanatının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yüzden Doğu Karadeniz, ahşaba dayalı yapı sanatında kendine özgü buluşları ve çözümleri ile ulaştığı başarı açısından Anadolu Mimarlığının belki de en karakteristik yöresidir (Şahin, 2020, s. 12). Bu bölgeyi kapsayan Ordu, Giresun, Trabzon ve Artvin gibi şehirlerde de birbirine yakın teknik ve plan dâhilinde yapılmış olsa da taşın ve ahşabın uyumsal bütünlüğünün yanı sıra geleneksel olduğu kadar kendine özgü süsleme yapım sanatı ile de Karadeniz'de farklı bir sivil mimarlık örneğinin oluşmasını sağlamıştır. 19. yüzyıl

sonlarında Karadeniz’de deniz ticaretinin yaygınlaşması ve gayrimüslim toplumların göç etmesi sonrasında sahil kentlerinde geleneksel halk sanatı evleri olgusundan uzaklaşarak daha çok batı tarzı burjuva yapıların hâkim olmasına neden olmuştur. Bu yapılar farklı malzeme türleri, batı tarzı üslupların yanı sıra gösteriş ve ihtişamın ön planda tutulduğu sivil mimarlığın en güzel detaylarına sahip köşk ve konaklar olarak günümüze kadar gelmiştir (Başkan, 2008, s. 41).

Karadeniz de geleneksel kültürümüze bağlı evlerin yanı sıra bölgenin arazi yapısı ve gereksinimleri halkın sosyoekonomik şartlarına uygun doğaya ve canlı yaşamına adapte evler inşa edilmiştir. Doğu Karadeniz Evleri’nde yön ve manzaraya yönelme ilkesi geçerlidir. Karadeniz ikliminde yağış getirmesinden dolayı kuzey ve kuzeybatı istenmeyen yöndür. Ama manzaraya yönelme isteğinden evlerin sofaları, köşk odaları ve başodaları genellikle kuzeye dönüktür. İklim açısından istenen yönler önem sırasına göre doğu, güney ve batıdır (Şafak, 2020, s. 13). Cephelerde ise iklim koşulları yapı malzeme türlerinin yanı sıra farklı tasarımların ve süslemelerin hâkim olduğu kapı ve pencere açıklıklarını görmek mümkündür. Bölgede ormanlık alanların çok olması, evlerin yapımında ahşap malzemenin kullanılmasına olanak sağlamıştır. Kestane, çam ve ladin gibi dayanıklı ve sağlıklı ahşap türlerinden yapılan bu evlerde yardımcı veya ikincil malzeme olarak taş kullanılmaktadır (Sezgin, 1983, s. 33-37). Bu evler kırsal bölgelerde genellikle zemin katı taş duvarlarla yapılan ve devamında en az iki katın olduğu yapılardır. Bölge halkının tarım ve hayvancılıkla uğraşması nedeniyle bu zemin katlar ahır, depo veya ardiye olarak kullanılmakta ve dönemsel hasat zamanlarında gerek hayvanların yiyecekleri gerekse tahılların korunması amacıyla az pencereleli tek kapı girişli ve rutubetin oluşmadığı boş alanlardır. Karadeniz’de kış şartlarının zor olması sebebiyle bu malzemelere kolaylıkla ulaşmak için zemin katlar birçok ihtiyacın karşılandığı alanlar olarak tasarlanmıştır. Yöre halkının günlük yaşamlarına yönelik şekillendirilen birinci katta ise mutfak oturma odaları, misafir odaları gibi mahremiyet dışı alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar geleneksel Türk evi plan tiplerini geniş bir perspektifte araştıran Eldem’in sofa ve oda plan sınıflandırmasında belirttiği gibi geleneksel Karadeniz evlerinde de sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı planlamalar ile değişken ve kullanım şartlarına uygun olarak şekillendirilmiştir. Bu alanların ölçülendirilmesi ailenin fert sayısına ya da günlük yaşam tarzına göre değişkenlik göstermektedir (Başkan, 2008, s. 44). Günümüzde halen eski yapılarda birinci kat içinde

bulunan genellikle sofa ve mutfak kısmında ocaklar bulunmaktadır. Bu ocaklar yapının iç kısmından çatıya kadar uzanan örme taş duvardan simetri kare ya da huni şeklinde yapılmış, baca ile yapı dışına uzanmakta ve bu sebeple duman, is ya da yemek kokusunun yapı dışına çıkmasını sağlamaktadır. Yapı içerisinde ısınma ihtiyacını da karşılamak için yapılan ocaklar, değişken süsleme sanatı kullanılarak birçok desen, süsleme, gösteriş ve ihtişamın olduğu kadar farklı stillerde günümüz mimarisine kazandırılması sağlanmıştır. Yörede yapıların birbirinden uzak mesafelerde olması ve akrabalık ilişkilerinin güçlü olması misafirlik kültürünün yaygınlaşmasına ve misafir kabul odalarının genel yapı planlamasından daha çok geniş ve ferah olmasını sağlamıştır. Geleneksel Karadeniz evlerinde cephe ve cephe süslemeleri yanında iç mimaride de süslemeye önem verilmiştir. Bazı yapılarda odaların tavan kısımlarına 10-15 cm kalınlığında 50-60 cm boşluk bırakılarak birbirine paralel yerleştirilmiş ahşap kiriş üstüne ters döşeme yapılmıştır. Bu tasarım, bakıldığında basit gibi görünse de mekânda sadelik ve boşluk hissi uyandıran, farklı bir uygulama olarak kabul edilebilir. Geleneksel motiflerin ve süslemelerin hâkim olduğu kaplama türü de yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kaplama türünde—kirişler kapatılarak 1-2 cm kalınlığındaki tahtaların yan yana geçme sistemi ile birleştirildiği görülmektedir. Bu sistemde düz zemine çeşitli oyma motiflerin yanı sıra ince çitalar ile yapılan farklı bir bezeme anlayışı görülmektedir. (Eruzun, 1997, s. 130).

Örf, adet ve geleneklerin daha yaygın olduğu İslami kültürün yansıtıldığı Karadeniz evlerinde ikinci katlar ise daha çok mahremiyet alanları olarak yapılandırılmıştır. Genellikle birinci kattan süslemeli ve korkuluklu ahşap malzemeler kullanılarak yapının şekline göre döner, sahanlıklı ya da kollu merdivenler ile ulaşılan, geniş bir sofa etrafında bulunan bu odaların bazıları yüklük, misafir odası, yatak odası şeklinde kullanılsa da yapılarda baş oda gibi saygınlığın ve kültürün yaşam tarzını yansıtan dekoratif ve kaliteli eşyaların kullanıldığı odalarda bulunmaktadır (Başkan, 2008, s. 48).

Anadolu'nun sıcak iklim bölgelerinde bulunan evlerin aksine Karadeniz'de kendine has ve doğaya uyumlu planlamasıyla evlerin büyük bir bölümünde çatı unsuru kullanılmakta ve bu çatılar yöre halkının tercihinine göre üç ayrı çatı tiplmesi şeklinde oluşturulmuştur. Bu çatı tiplmeleri kırma, üç omuz ve dört omuz çatı tiplmeleridir (Eruzun, 1997, s. 134). Yörenin iklimsel koşullarına göre en çok tercih edilen kırma çatı

yapımının kolay olması dışında, kiremit ve sac gibi unsurların kullanılabilirdiği dayanıklı ve kullanışlı yaygın bir türdür. Bu çatılar dayanıklılığın yanı sıra bizlere Karadeniz evlerinin mimari yapılar olması dışında doğasal ve iklimsel koşullara uyum sağladığının en güzel kanıtıdır.

Geleneksel Türk evlerinde olduğu gibi Karadeniz evlerinin de dış cepheleri, zengin bir malzeme ve süslemeye sahiptir. Dışarıdan bakıldığında saygınlık ve gösterişin yanı sıra ihtişamın ve doğasal uyumun birlikteliğini yansıtmaktadır. Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Karadeniz'de de pencere büyük önem taşımaktadır. Gün ışığından faydalanmanın yanı sıra gösteriş ve toplumun ahlaki değerlerine göre de yapılan bu pencereler, genellikle dikdörtgen şekilli, çift kanatlı, sürgülü pencerelerdir (Bozkurt, 2013, s. 48). Yapının zemin katlarında daha küçük ve sade tercih edilirken diğer katlarda ise daha büyük ölçülerde ve çok sayıda tercih edilmektedir. Dış cephelerde iç kısımlarda olduğu gibi farklı motifler kullanılmıştır. Silmelerle çevrelenmiş dikdörtgen şekilli, düz alınlıklı, şebekeli pencereler çoğunlukla 200x100 cm ölçülerinden büyük yapılmıştır. Bizlere görselliğin ve tarzın ihtişamını sunan bu pencereler, genellikle kırsal bölgelerde farklı tarzlarda ve ölçülerde yapılırsa da kentleşmenin hâkim olduğu yerlerde de aynı mimari özelliklerin köşk ve konak gibi yapılara kazandırdığı ihtişamı bizlere göstermektedir (Bozkurt, 2012, s. 49).

Geleneksel Karadeniz evlerinde pencereler kadar kapılarda, dış cephelerde büyük önem taşımaktadır. Daha çok süsleme ve mimari detayların önemle kullanıldığı bu kapılar, kırsal bölgelerde değişiklik gösterse de kentleşmenin hâkim olduğu bölgelerde konutların birçok cephesinde kullanılmıştır. Ahşap malzemelerin ağırlıklı olarak kullanıldığı ve genellikle 5 cm kalınlığında, bölgenin dayanıklı ağaç türlerinden yapılan bu kapılar üzerinde birçok motifin ve süslemenin betimlenmesini sağlamanın yanı sıra bronz ya da demir döküm tokmakların dekoratif çeşitliliğinin niteliği hakkında bizlere bilgiler sunmaktadır. Ana giriş kapıları çift kanatlı etrafında süslemelerin bulunduğu taş kemerler ile çevrelenmiş en ihtişamlı ve gösterişli kapılardır. Bu kapılar en az 200-250 cm yüksekliğe ve 120-140 cm genişliğe sahip açıklıklarıyla yapının mimari açıdan önemi vurgulamaktadır (Başkan, 2008, s. 46-47).

Geleneksel Türk evlerinde olduğu gibi Karadeniz bölgesinde bulunan yapılarda da çıkımların ve cumbaların önemi büyüktür. Zeminden dikey kirişlerle ikinci kata uzanan

ve genellikle ana kapı hizasından başlayan cumbalar, Karadeniz konutlarında karşımıza çıkmaktadır. Zengin süslemelere sahip iç kısımlar günlük yaşamın dış dünya ile bağlantısının kesildiği, mahremiyete uygun alanlardır. Bu alanlarda aile bireylerinin kültürel yaşantısının yanı sıra misafir ağırlamaktaki hoşgörüsünü ve önemini bizlere göstermektedir. Cumbalar her ne kadar yaşamsal faaliyetler düşünülerek tasarlansa da yapıların dış görünüşlerine estetik ve güzellik katmak açısından planlanmış sivil mimari uygulamalardan biridir (Çetin, 2006, s. 15).

Karadeniz evleri yapı ve plan özellikleri benzerlik gösterse de bazı kesimlerde tek katlı zemin katı bulunmayan evler de yapılmıştır. Düz arazilerde daha çok zemin kat kullanılmadan yapılan evlerin bodrum, depo ve kiler gibi ihtiyaca yönelik bölümleri evlerden 30-40 metre uzaklıkta, serende olarak adlandırılan yerden en az bir kat yükseklikte etrafı açık, direkler üzerine konurmuş, tek odalı ahşap yapılarıdır. Bu yapılar genellikle kiler ve tahıl ambarı olarak kullanıldığından zararlı haşeratin ulaşamayacağı teknikler kullanılarak Karadeniz halkının sivil mimariye kattığı önemli yapıların bir örneğidir. Yine bu evlerin arazi yapısına göre yakın çevrelerine yöre halkının geçim kaynağı olmasının dışında günlük ihtiyaçlarının da karşılanacağı ekim alanları bulunmakta ve bu ekim alanlarında mevsime göre sebze ve meyveler yetiştirilmektedir.

Balkanlardan Anadolu'ya kadar uzanan Türk toplumunun kültürel ve yaşamsal gereksinimlerine göre inşa ettiği sivil mimarlık örneği yapılar olan geleneksel Türk evlerinde de olduğu gibi Karadeniz evleri de içinde barındırdığı toplumun gereksinimlerine, saygınlıklarına, yaşam tarzlarına ve pratik gelişimine ayak uydurmuş çağdaş yapı sanatının kendi kültürünü oluşturmasını sağlamıştır. İnsani değerlerin ön planda tutulduğu doğaya ve toprağa saygı göstererek yaşamsal faaliyetlerin kolaylaştırılması amacıyla tasarlanan bu evler, günümüz sivil mimarisine yön verebilecek teknikleri, tasarımları ve planlamalarının yanı sıra günümüz kent mimarisinin doğayla barışık yapılaşmasının ne kadar önemli olduğunun bir kanıtıdır.

4. PAŞAOĞLU KONAĞI

4.1. Paşaoğlu Ailesi

Paşaoğlu Ailesi, 1877-79 Osmanlı-Rus Savaşı (93 harbi) sırasında Gürcistan'ın Batum şehrinden Ordu'ya gelmişlerdir. Gelen Gürcüler birbirleri arasındaki bağları güçlü tutmak amacıyla, kendi aralarında kız alıp vermek gibi tutumlar sergilemişlerdir (Bayar, 2021) (Erişim tarihi: 22.04.2022).

Ordunun önde gelen eşraflarından Paşaoğlu Hüseyin Efendi'nin babası Süleyman Paşa, aslen Gürcü asıllıdır. Süleyman Paşa, Batum'da Katamize Sülalesinin kızlarından Yıldız Hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten Ordu Paşaoğlu Konağını yaptıran Hüseyin Efendi doğmuştur (Bayar, 2021) (Erişim tarihi: 22.04.2022) (Görsel 2).

Süleyman Paşa'nın vefatı üzerine Yıldız Hanım Batum'da Rıza Ağa (Bacinoğlu) ile ikinci evliliğini yapmış ve bu evlilikten de Rızvan adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Rıza Ağa'nın da ölümü üzerine Yıldız Hanım iki çocuğuyla birlikte Batum'dan Ordu'ya gelerek yerleşmiştir. Ordu'da yaşamaya başlayan Yıldız Hanım daha sonra Zuzunave Ailesi'nden Süleyman Ağa (Ergin) ile evlenmiştir. Bu evliliğinden ise Asiye adında bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir (Bayar, 2021) (Erişim tarihi: 22.04.2022).

Hüseyin Efendi 01.07.1872'de Batum'da doğmuş ve Katamizelerden Meryem Özel Hanımla evlenmiştir. Paşaoğlu Hüseyin Efendi'nin Meryem hanımla evliliğinden Suriye, Habibe ve Huriye adında üç kızı olmuştur. Hüseyin Efendi Suriye ve Habibe adındaki kızlarını Yaraş Ailesi'nden Arif ve Murat Yaraş adında iki kardeş ile evlendirmiştir. Diğer kızı Huriye Hanımı ise Hüseyin Efendi'nin yakın arkadaşı olan Osman Ağa tarafından 1909 yılında Çamaş'ta yaptırılan Cevat Bey Konağı'na gelin olarak göndermiştir. Huriye Hanım'ın Nurten ve Nermin adında iki çocuğu olmuştur. Huriye Hanım'ın genç yaşta vefat etmesi üzerine Hüseyin Efendi, yakın arkadaşı olan dünüründen torunlarını konağa göndermesini istemiş, dünürü ise "kızların birisi sende, birisi bende dursun" diyerek, 4 yaşındaki Nurten'i konağa yollamıştır. Yaraş Ailesi'ne gelin giden kızlarının ise Suriye Hanım'ın Osman, Ömer ve Fuat adında üç, kardeşi Habibe Hanım'ın ise Orhan ve İnci adında iki çocuğu olmuştur (Görsel 3). Meryem Hanım'ın vefatı üzerine, daha sonra Hüseyin Efendi Ordu'da Zeynep Atakay'la evlenmiş ve çocukları olmamıştır. Hüseyin Efendi 1934 yılında vefat etmiş ve Selimiye

mahallesinin taş ocaklarına giden yolun sağındaki muhacir mezarlığına defnedilmiştir. Buranın daha sonradan çocuk parkına dönüştürülmesiyle birlikte Hüseyin Efendi'nin ne mezarına nede mezar taşına ulaşılammıştır (Bayar, 2021) (Erişim tarihi: 22.04.2022) (Görsel 4).

4.2. Paşaoğlu Konağı'nın Tarihçesi

Paşaoğlu Konağı, Ordu ilinin Altınordu ilçesinde, Selimiye Mahallesi, Erkoçak Sokağı ile Taşocak Caddesi'nin kesiştiği köşede yer almaktadır. Konak bahçesiyle birlikte 625 m²'lik bir alanı kaplamaktadır (Bayar, 2021) (Görsel 5).

Paşaoğlu Konağı, 1896 yılında Hüseyin Bey tarafından, İstanbullu bir ustaya yaptırılmış olup 19. yüzyıl sivil mimarının en güzel ve gösterişli örneklerinden biri olma özelliğine sahiptir. Paşaoğlu Konağı, 1982 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından kamulaştırılmıştır. 1983-1987 yılları arasında onarım gören konak bu tarihten sonra Etnografya Müzesi olarak hizmet vermeye başlamıştır (Görsel 6).

Konağın 24.6.1982 tarihli tapu kaydı incelenmiş olup, Paşaoğlu Konağı gayrimenkulünün; Ordu Merkez Selimiye Mahallesi mevki Erkoçak sokakta 36 pafta 342 Ada 5 Parselde yer almaktadır. Tapu kaydında vasıf olarak "Bahçeli Kâgir Ev" olarak tanımlıdır. Yapı, bodrum üzeri iki katlı olarak kâgir sistemde inşa edilmiştir. Tapu kaydında gayrimenkulün sahibinin Maliye Hazinesi olduğu kayıtlıdır. İktisadında ise "Bu taşınmaz 12 hisse itibariyle 3 erden 6 hisse Ahmet Murat evlatları Orhan Yaraş ve İnci Eroğlu ve 2. Erden 4 hisse Mehmet Arif evlatları Osman ve Fuat Yaraş ve 24 hissede bir erden 4 hisse Hüseyin kızı Aynur Yaraş ve Ömer evlatları selim Erdoğan ve Mehmet Arif ve Süleyman Yaraş adlarının kayıtlı olup hepsi birlikte asaleten ve vekâleten olarak bu taşınmazın tamamını Kültür ve Turizm Bakanlığına tahsisli olarak maliye hazinesi adına 13 527 240 TL bedel mukabilinde satışlanması ve Hazineyi Maliyeyi temsilen Ordu defterdarı Necdet Kavi'nin satışı kabulü ile tescil edildi." ibaresi yer almaktadır (Paşaoğlu Konağı ve Etnografya Müzesi Arşivi) (Görsel 7).

4.3. Paşaoğlu Konağı'nın Mimari Özellikleri

4.3.1. Yapı malzemesi

Taş: Yapının beden duvarlarında, giriş sahanlığına bağlanan merdivenler ve korkuluklarında, balkon taşıyıcı sütunlarında, kat silmeleri, söveler, saçaklar, saçak payandaları ve köşe pilastrlarında taş malzeme kullanılmıştır. Beden duvarlarında kaba yonu taş malzeme kullanılırken silme, söve, pilastr gibi elemanlarda ise kesme taş kullanılmıştır. Kesme taşlar, bölgede bolca bulunan sarı renge yakın andezit taşındandır. Konağın taşları Ünye'den, getirilmiştir.

Ahşap: Bölgede fazla bulunurluğu nedeniyle Karadeniz'de birçok konut ahşap olarak yapılmıştır. Paşaoğlu Konağının ise tavan ve taban döşemelerinde, pencere kanatları, merdivenler ve tırabzanlarında, oda kapılarında, oda duvarlarının bir kısmının kaplamasında kullanılmıştır. Konağın iç mekânda kullanılan ahşap malzemelerin incelenen kayıtlarda Romanya'dan getirildiği belirtilmiştir. Ahşapların Romanya'dan getirilmesinin amacı, o dönemde gelişen gemi ticaretinin yaygın olması ve limanın merkeze daha yakın konumda bulunması, aynı zamanda Karadeniz'in arazi yapısının engebeli oluşundan kaynaklanan ulaşım zorluğu nedeniyle ahşabın buradan getirilmesi daha uygun olacağı düşüncesi hâkim olmaktadır.

Metal: Ordu geleneksel konutlarında özellikle dış kapılarda tercih edilen yapı malzemesidir. Paşaoğlu Konağında ise konağa giriş kapısı, bahçe giriş kapısında, cephelerde bulunan dış kapıların tamamında, pencere şebekelerinde metal yapı malzemesi kullanılmıştır.

4.3.2. Yapım tekniği

Konak eğimli bir arazi üzerine yapılmıştır. Eğimden kazanılan katın bodrum kat olarak kullanılmasından dolayı tüm duvar ve zemin döşemesi taştır. Üst katlar ise ahşap iskelet tekniğinde yapılmıştır. Yapının beden duvarları kâgir sistem ile (yığma taş) inşa edilmiştir. İç mekânda oda duvarları sıvalı olduğundan yapım tekniği hakkında net görüş belirtilememekle birlikte bağdadi sistemle inşa edildiği kanaati hâkim olmuştur.

4.3.3. Plan özellikleri

Paşaoğlu Konağı eğimli bir arazi üzerine, geniş bir avlu içerisinde konumlandırılmıştır. Konak, bodrum üzeri iki katlıdır. Her kat iç sofa (karniyarık) plan tipinde inşa edilmiştir. Sofalar, Doğu-Batı doğrultusunda uzanmaktadır. Sofaların kuzeyinde ikişer; güneyinde ise üçer oda bulunur. Tuvaletler ise planda, birinci ve ikinci katın kuzeybatı köşelerine yerleştirilmiştir (Görsel 8). Çalışmada mekân tanımlamaları yapılırken kolaylık sağlaması bakımından her odaya ayrı bir kod verilmiştir. Buna göre mekânlar aşağıdaki şekilde adlandırılmıştır.

Bodrum odaları: B-1, B-2, B-3, B-4, B-5; B-Sofa,

Birinci Kat odaları: 1K-1, 1K-2, 1K-3, 1K-4, 1K-5, 1K-Sofa, 1K-Tuvalet

İkinci Kat odaları: 2K-1, 2K-2, 2K-3, 2K-4, 2K-5, 2K-Sofa, 2K-Tuvalet/Banyo

4.3.3.1. Bodrum

İç sofa plan tipinde inşa edilen bodruma, doğu cephesinin ortasına simetrik olarak yerleştirilmiş, dikdörtgen şekilli kapıdan girilmektedir. Kot farkı nedeni ile kapının arkasından 1 basamak inildikten sonra tekrar bir basamakla sofaya geçilir. Bu bölümün zemini karo fayansla kaplıdır. Karolar süsleme bölümünde detaylandırılacaktır. Bodrum kat plan dâhilinde ortada Doğu-Batı yönünde uzanan bir sofa ve bu sofanın da etrafına yerleştirilmiş odalar mevcuttur. Planda B-Sofa olarak işaretlenen sofa ile odaları ayıran duvarların sonradan kaldırıldığı, yerine metal doğramalı cam bölmeler yapıldığı görülür. Bu doğramalarla sofa, günümüzde L şeklinde bir plan kurgusu ile yeniden organize edilmiştir. B-S'nin zeminleri günümüzde laminant parke ile kaplıdır. Tavanı ise ahşap üzeri kaplamadır. Konak yapıldığı dönemde bodrum kat, mutfak, depo, kiler amaçlı kullanılmış olması düşüncesi ağır basmaktadır (Şekil 5).

Planda B-1 olarak işaretlenen oda, günümüzde müdür odası olarak kullanılır. Planın kuzeydoğu köşesinde kalan oda, doğuya açılan iki adet pencere ile aydınlatılır. Mekânın zemini laminant parke, duvarları sıvalı ve boyalı, tavanı ise çitalı ahşap tavanıdır.

Planda B-2 olarak işaretlenen oda, günümüzde arşiv odası olarak kullanılmaktadır. Zemin laminant parke, tavan ise çitalı ahşap tavanıdır (Görsel 9).

Planda B-3 olarak işaretlenen oda günümüzde müze olarak faaliyetini devam ettiren konakta, müzenin yetersiz alanından dolayı eserlerin muhafaza edildiği depo amaçlı olarak kullanılan bir oda mevcuttur (Görsel 10).

Planda B-4 olarak işaretlenen oda günümüzde memur odası olarak kullanılmaktadır.

Planda B-5 olarak işaretlenen kareye yakın dikdörtgen şekilli oda ise günümüzde memur odası olarak işlevini devam ettirmektedir. Zemin taş döşeme, tavan ise çıtalı ahşap tavadır (Görsel 11).

Günümüzde bölümlere ayrılan bodrum kattan, L şeklinde oluşturulmuş bir alandan geçilerek Kuzeybatıda bulunan ahşap korkuluklu bir döner merdivenle birinci kata çıkış sağlanmaktadır (Görsel 12).

4.3.3.2. Birinci kat

Doğu-Batı yönünde uzanan İç sofalı plan tipinde inşa edilen birinci kat, müzeyi ziyarete gelen, kuzey tarafta ana giriş kapısının bulunduğu ve etnografik eserlerin sergilendiği kattır. Birinci kat plan dâhilinde ana giriş kapısından içeri girildiğinde bir iç sofa ve sofanın etrafına dizilmiş kare ve dikdörtgen planlı odalar ve kuzeybatı cepheye bitişik hela bulunmaktadır. Sofanın ortasından bahçe bölümüne açılan çift kanatlı ahşap bir kapı açıklığı plan dâhilinde görülmektedir (Şekil 6). Günümüzde ise ana giriş kapısından bir basamak kot farkıyla ana mekâna giriş sağlanıp, ana plan hatlarından farklı olarak L şeklinde devam eden bölümlerle ayrılmış bir mekân bulunmaktadır. Bu mekân günümüzde etnografik eserlerin sergilendiği, duvardan taşıntı yapan camekân içerisine yerleştirilmiş farklı dönem eserlerinin sergilendiği bir alandır (Görsel 13). Bu eserler içerisinde Neolitik, Helenistik, Geç Osmanlı döneminden silahlar, büstler, çanak ve çömlekler, mızraklar, baltalar, kılıçlar, günlük kullanım eşyaları, kadın takıları ve yöresel kıyafetler gibi değerli eşyalar bulunmaktadır (Görsel 14). Birinci katın batı tarafında bulunan orta bölümden ikinci bir kapı açıklığı ile bahçeye çıkış sağlanmaktadır. Birinci kat bahçe kapısına ulaşmak için öncelikle sofadan çift kanatlı ahşap bir kapıdan geçilmekte, sonra bahçe çıkış kapısına ulaşılmaktadır. Sofanın kuzey tarafında (Bahçe çıkış kapısının) kare planlı bir antre (hol) yer almaktadır. Antrenin sağ tarafında ise ayrı ayrı iki tuvalet bulunmaktadır.

Sofanın ortasında kalan ahşap korkuluklu döner bir merdivenle ile ikinci kata çıkış sağlanmaktadır (Görsel 15).

Planda 1K-1, 1K-2, 1K-3, 1K-4, 1K-5 olarak işaretlenen odalar günümüzde bölümlere ayrılarak orijinalliğini kaybetmiştir. Günümüzde bu katta etnografik eserler sergilenmektedir.

Planda 1K-Tuvalet olarak işaretlenen kare planlı alan günümüzde tuvalet olarak işlevini sürdürmektedir. Orijinalinden farklı zemin karo fayans döşelidir (Görsel 16).

4.3.3.3. İkinci kat

Doğu-Batı yönünde uzanan iç sofalı plan tipinde inşa edilen ikinci katta, plan dâhilinde ahşap merdiven bitiminde, kuzeybatı köşede tuvalet ve banyo yer almaktadır. Çift kanatlı ahşap bir kapı ile sofaya giriş sağlanmakta, sofanın etrafında kare ve dikdörtgen planlı odalar bulunmaktadır (Şekil 7). 19. yüzyıl konak yaşayışının özelliklerini yansıtan bu katta odalar kodlanarak aşağıda anlatılmıştır.

Planda 2K-1 olarak işaretlenen oda, Misafir odası olarak kullanılmıştır. Misafir odasına (2.50x1.20) cm ölçülerinde çift kanatlı ahşap bir kapı ile giriş sağlanmaktadır. Misafir odası (3.90x3.80) cm ölçülerinde kare planlıdır. Zemini ahşap, tavan ise çıtalı ahşap tavadır. Odanın aydınlanması 1/2 oranında giyotin tarzında üç adet pencere ile sağlanmaktadır. Misafir odasının pencere alınlıkları ahşap süslemelidir. Ahşap bir lambalık oda içerisinde mevcuttur (Görsel 17).

Planda 2K-2 olarak işaretlenen oda, yatak odası olarak kullanılmıştır. Yatak odasına, çift kanatlı ahşap kapı ile giriş sağlanmaktadır. Oda (4.20x3.90) cm ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Odanın zemini ahşap, tavanı ise çıtalı ahşap tavadır. Odanın duvarları sıvalı olup, duvarların yarısından itibaren ahşap kaplama görülmektedir. Odanın kuzeye bakan duvarında ise çift kanatlı metal bir balkon kapısı ve pencere ile balkon kapısı arasında kalan duvarda ise karo çiniler bulunmaktadır. Odanın aydınlanması 1/2 oranında giyotin tarzında pencereler ile sağlanmıştır. Ayrıca kapı alınlığında da küçük dikdörtgen şekilli pencerelere yer verilmiştir (Görsel 18).

Planda 2K-3 olarak işaretlenen oda, (Hüseyin Bey'in annesinin kaldığı oda) Paşa Nine odası olarak adlandırılmaktadır. Paşa Nine odasına, yüklük odasından geçilerek tek kanatlı ahşap kapıyla girilmektedir. Oda (3.84x2.85) cm ölçülerinde kareye yakın

dikdörtgen planlı bir odadır. Zemin ahşap döşeme, tavan çıtalı ahşap tavadır. Oda duvarları yatak odasında olduğu gibi, yarısına kadar ahşap kaplamadır. Odanın aydınlanması giyotin tarzında iki pencere ile sağlanmaktadır (Görsel 19).

Planda 2K-4 olarak işaretlenen oda, yüklük odası olarak kullanılmıştır. Oda (3.84x2.85) cm, ölçülerinde olup, çift kanatlı ahşap kapı ile odaya giriş sağlanmaktadır. Odanın zemini ve tavanı ahşaptır. Odanın aydınlanması diğer odalarda olduğu gibi giyotin tarzda bir adet pencere ile sağlanmaktadır (Görsel 20).

Planda 2K-5 olarak işaretlenen oda, günlük oda olarak kullanılmıştır. Oda, (3.85x4.95) cm ölçülerinde kare planlıdır. Odaya giriş çift kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmakta olup, zemini ve tavanı ahşaptır. Odanın aydınlanması üç adet 1/2 oranında giyotin tarzlı pencere ile sağlanmaktadır (Görsel 21).

Planda 2K-tuvalet ve banyo olarak işaretlenen bölümler, katlar arasında bağlantıyı sağlayan ahşap korkuluklu döner merdivenle ikinci kata çıkıldığında kare planlı bir mekânın kuzeydoğusunda yer almaktadır.

Bu alandan bir kapıyla kuzeydoğu yönünde (2.45x1.90) cm ölçülerinde dikdörtgen planlı bir antreye geçilmektedir. Antrenin sağ tarafındaki dikdörtgen planlı mekân iki bölüme ayrılarak tuvalet ve banyo oluşturulmuştur. Giriş bölümünün zemini karo fayans döşeli olup büyük boyutlu giyotin tarzda bir pencere açıklığı mevcuttur. Duvarları yarıya kadar çinilerle kaplı olan, küçük tek kanatlı bir pencere açıklığı bulunan (1.80x1.15) cm ölçülerindeki alaturka tuvaletin hela taşlarının orijinal olduğu düşünülmektedir.

Tuvaletin yanında bulunan banyo (2.55x1.80) cm ölçülerindedir. Zemini ve tavanı taş olup duvarlar yarıya kadar çini karolarla kaplıdır. Küçük boyutlarda tek kanatlı ahşap bir pencere ile aydınlatılmaktadır (Görsel 22-23). Tuvalet ve banyonun üst tarafından ahşap bir merdivenle çatıya çıkış sağlanmaktadır (Görsel 24).

Planda 2K- S olarak işaretlenen alan, sofa bölümüdür. Doğu-Batı yönde uzanan iç sofa özelliği yansıtmaktadır. Ahşap merdiven bitiminde çift kanatlı ahşap bir kapı ile sofaya giriş sağlanmaktadır. Sofanın zeminden tavan yüksekliği 4.60 cm olup asıl mekân (6.90x4.60) cm ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Sofanın kuzeyinde iki, güneyinde üç oda mevcuttur. Sofanın tavanı ahşap kirişler üzerine çıtalı ahşap kaplamadır. Tablo

görüntüsünde yağlı boya ile yapılmış kalemişi süslemeleri yer almaktadır. Sofa bölümünün duvarları oldukça yüksek tutulmuştur. Doğu ve batıda birer adet büyük boyutlarda 1/2 oranında giyotin tarzda pencere açıklığı mevcuttur. Sofanın doğu duvarında ayrıca pencere açıklığının her iki köşesinde baca deliğinin bulunması sofanın sobalar ile ısıtıldığını göstermektedir (Görsel 25).

4.3.4. Cephe özellikleri

4.3.4.1. Kuzey cephe

Ana giriş kapısının bulunduğu, denize nazır bakan en gösterişli ve dikkat çekici cephesidir (Şekil 8). Cephenin eni 11.50 cm genişlikte ve zeminden yüksekliği 8.85 cm'dir. Bodrum üzeri iki kat şeklinde düzenlenmiş olup, iki kat arası cephe 3.90 cm'dir. Kuzey cephe, silmelerle yatay olarak üç bölüme ayrılarak kat ayrımları sağlanmıştır. Zemin katı oldukça sade tutulmuş olup birinci kattaki kapı açıklığına ulaşımı sağlayan taş tırabzanla bir merdiven yer almaktadır (Görsel 27). Ana giriş kısmı önündeki sahanlık ise birinci katta taşıntı şeklinde devam etmektedir. Birinci katta bulunan 2.81 cm yüksekliğinde ve 1.40 cm eninde ki ana giriş kapısı, cepheye simetrik olarak yerleştirilmiş, dikdörtgen şekilli basık kemerli bir giriş açıklığına sahiptir (Görsel 28). Kapı iki taraftan burmalı sütuncelerle, üst tarafında ise yay kemerli bir alınlık ile sınırlandırılmıştır. Ana giriş kapısı önündeki sahanlığın zeminden balkon yüksekliği 4.23 cm olup, birinci kattaki sahanlığın üstünde çıkıntı olarak devam eden balkon iki sütun ile taşınmaktadır. Bu sütunlar yivli gövdeli ve kompozit başlıklıdır. Kapının doğusunda kalan yüzeye iki adet silmelerle çevrelenmiş, 2.80 yüksekliğinde ve 1.60 cm eninde dikdörtgen şekilli, düz alınlıklı demir şebekeli pencere açıklığına yer verilmiştir (Görsel 29). Batı tarafına ise doğudaki pencerelerle aynı şekilde düzenlenmiş bir pencere açıklığı ve o pencerenin hemen yanına daha küçük boyutlu 1.27 yüksekliğinde ve 0.72 cm eninde dikdörtgen şekilli, düz alınlıklı demir şebekeli iki pencere açılmıştır. Birinci kat her iki köşede köşe pilastrlarıyla kuşatılmıştır. Bu çevreleme bodrum kat hariç tüm yapıyı kuşatmıştır. İkinci katta cephenin merkezine simetrik olarak yerleştirilmiş, dikdörtgen şekilli silmelerle ve en dıştan pilastrlarla, çevrelenmiş bir kapı açıklığına yer verilmiştir. Kapının üzerine de yatay dikdörtgen şekilli silmelerle çevrelenmiş bir pencere açıklığı ve onun üzerinde de yatay dikdörtgenin ikiye bölünmesiyle oluşan içi boş bir kartuş yerleştirilmiştir. Pilastrların üzerine oturan düz

alınlıkla kompozisyon sonlandırılmıştır. İkinci katta da, birinci katta olduğu gibi kapının yanlarında görülen pencere kompozisyonları aynı şekilde büyük boyutlarda ve demir şebekeli olarak devam ettirilmiştir. Cephenin en üst kısmında cepheyi sonlandıran konsollar, silmeler, korniş ve saçak üzerindeki teras korkulukları, kuzey cephede olduğu gibi diğer tüm cephelerde de yapıyı çevrelemektedir.

Konağın cephe yüzeylerinde süsleme oldukça yoğun şekilde görülmektedir. Kuzey cephede merkezde yer alan ana giriş kapısının üzerindeki basık kemerin kilit taşı akantus yaprağı şeklindedir. Kapı yanlardan ve üst tarafından bitkisel motifli kalem işleri ile çevrelemiştir (Görsel 30). Kapıyı iki yandan sınırlayan sütunceler ise burma gövdeli ve kompozit başlıklıdır. Bu sütuncelere oturan yay kemerli alınlığın çevresi yaprak motifleriyle vurgulanmıştır. Kapının önündeki sundurmayı taşıyan sütunlar yivli gövdeli ve kompozit başlıklı olup, bunların üzerine oturan frizin alt kenarı kılıç ve ok ucu motiflerinin tekrarı ile hareketlendirilmiştir. İkinci kattaki kapının yatay dörtgen formu alınlığının üzerinde yer alan friz, dikdörtgen formu, içerisinde çiçek motifi yer alan bir kartuşla ikiye ayrılmış, her birime yatay dörtgen formu birer kartuş eklenmiştir. Kapı alınlığının yüzeyi ise üsluplaştırılmış yaprak motiflerinden oluşan bezemeye sahip silme ile hareketlendirilmiştir. Kapının iki yanındaki kompozit başlıklı pilastrlar, kapıyı tamamen çevrelemiştir.

Pencerelerin üst sövelerinin üzerinde yer alan friz ise iki kartuş şeklinde düzenlenmiş olup, her kartuşa üçerli çiçek motifleri işlenmiştir. Düz alınlıklarının yüzeyleri, saçak şeklinde ok ucu motifleriyle hareketlendirilirken, alt sövelerinin köşelerinde akantus yaprakları yer almaktadır. Bu katta da köşeleri sınırlayan gömme sütunların kaideleri ise akantus yapraklarıyla bezenmiştir. Başlıklarında ise, akantus yaprağı dizisi ve konsol motifinin tekrarıyla oluşan bir dize izlenmektedir. Birinci kattaki pencerelerin alt sövesinin köşelerine birer iri akantus yaprağı motifi, alınlığının üzerinde iki köşeye ise kompozit düzenli birer sütun başlığı işlenmiştir. Katı yanlardan sınırlayan köşelerdeki gömme sütunların kaidesi akantus yaprağı dizisiyle sarmalanırken, başlık kısmında bir sıra akantus yaprağı, bir sıra ok ucu motifi görülmektedir. Birinci ve ikinci katı ayıran silmelerin en altında bir ok ucu dizisi gözlemlenmekte olup, bu dizi yapının tüm cephelerini dolanmaktadır.

Cepheden taşırılmış saçaktan bir ok ucu dizisi sarkar durumdadır. Saçağın üzerinde devam eden korkuluk uygulamasının köşelere denk gelen birimlerinde üst kenar lotus dizisiyle vurgulanırken, altında bir sıra mukarnas dizisi ve yüzeyde yıldız tekrarlarından oluşan ajurlu bir geometrik kompozisyon görülmektedir (Görsel 31).

4.3.4.2. Batı cephe

Bodrum üzeri iki kat şeklinde düzenlenmiş olup bodrum kat buradan kısmen algılanmaktadır (Şekil 9). Bodrum kat silmesinden başlayan iki kat yüksekliği 8.70 cm uzunluğunda ve 12 m enindedir. Bodrum ve birinci kat aralığı süslemelere kadar, kat aralığı 3.90 cm yüksekliğindedir (Görsel 32). Merkeze göre simetrik cephenin zemin kat yüzeyinde ise çeşitli sayıda 1.27 yüksekliğinde ve 0.72 cm eninde üç adet küçük pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Birinci katın ekseninde cepheye simetrik, zeminden tırabzanlı merdivenle ulaşılan dikdörtgen biçiminde 2.50 yüksekliğinde ve 1.60 cm eninde kapı açıklığı mevcuttur (Görsel 33). Kapı kademeli silmelerle çevrelenmiş olup, üzerinde dikdörtgen şekilli bir alınlık kısmı yer almaktadır. Kapının iki yanına 1.27 yüksekliğinde ve 0.72 cm eninde dikdörtgen şekilli, küçük boyutlu silmelerle çevrili, demir şebekeli pencere açıklığına yer verilmiştir. Cephe katının kalan yüzeylerinde ise 2.80 yüksekliğinde ve 1.60 cm eninde silmeler ile kuşatılmış düz alınlıklı birer, ikinci katta ise üç adet kuzey cephede görülen pencere düzenlemelerinin tekrarıyla oluşturulmuş pencere açıklıklarına yer verilmiştir.

Batı cephede, ikinci kat pencerelerinin alınlıklarının altında birer üsluplaştırılmış yaprak bezeme yer almakta ve onun da üzerinde ok ucu dizisi görülmektedir. Alt kat pencere açıklığının alınlıklarının üst köşelerinde ise yine birer kompozit sütun başlığı motifi yer almaktadır. Batı cephenin bodrum kat pencereleri ise sade tutulmuş, süslemesizdir.

4.3.4.3. Güney cephe

İki kat şeklinde düzenlenmiş olup, bodrum kat bu cepheden fark edilmemektedir (Şekil 10). Güney cephe 11.20 cm eninde ve ortalama kuzey cepheyle aynı ölçülere sahip olup, birinci katta merkez eksenine simetrik yerleştirilmiş yapıyı iki eşit parçaya bölen 2.35 yüksekliğinde ve 1.13 cm eninde dikdörtgen şekilli, silmelerle çevrelenmiş düz alınlıklı bir kapı açıklığı yer almaktadır. Kapının iki yanında 2.80 yüksekliğinde ve 1.60 cm eninde birer pencere, ikinci katta ise batı cephede olduğu gibi üç adet diğer cephelerdeki

pencerelerle aynı şekilde düzenlenmiş demir şebekeli pencere açıklıkları görülmektedir (Görsel 34). Yapının en üst kısmında küçük formulu konsollar ile desteklenmiş köşelerde tekrarlanan köşe plastırları ile çevrenmiştir. Cephenin en üst bölümü diğer cephelerde de görülen, konsollar üzerine oturmuş ve silmelerle ayrılmış şekilde cepheyi kuşatmaktadır. Güney cephenin yüzeyinde pencere ve kapı üzerlerinde olmak üzere içerinin hava dolaşımını sağlayan yuvarlak açıklıklar görülmektedir (Görsel 35).

Güney cephede kuzey cephedeki süsleme öğeleri tekrar edilmiştir. Yalnızca alt kattaki ana giriş kapısı, kuzeydeki kapı kompozisyonundan farklı bir şekilde bezenmiş olup, burada yalnızca kapının düz alınlık köşelerine birer kompozit sütun başlığı motifi konulmuştur. (Görsel 36).

4.3.4.4. Doğu cephe

12.10 cm genişliğinde olup, Boztepe anayol tarafına bakan, merkeze simetrik, bodrum üzeri iki kat şeklinde yapılmıştır (Şekil 10). Bodrum katta merkezde cepheye simetrik yerleştirilmiş, yapıyı iki eşit parçaya bölen 2.11 cm yüksekliğinde ve 1.31 cm eninde, dikdörtgen şekilli, düz lentolu, dikdörtgen alınlıklı bir kapı açıklığı mevcuttur (Görsel 38). Kapının her iki yanında ise 2.14 cm yüksekliğinde ve 1.18 cm eninde, dikdörtgen şekilli, düz lentolu, demir şebekeli ikişer pencere açıklığına yer verilmiştir. Birinci ve ikinci katın orta bölümünde, diğer cephelerde görülmeyen iki yandan burmalı sütuncelerle sınırlandırılan düz alınlıklı birer pencere yer almaktadır (Görsel 39). Pencerelerin iki yanındaki, yarısı plastır şeklinde devam eden ortada bir çörten, üzerinde ise gömme sütunceler ve silme ile katlar bölümlere ayrılmıştır. Bu ayırmadan kalan bölümlerde ise, birinci katta sağ ve solda ikişer adet dikdörtgen şekilli, yanları silmelerle çevrilmiş, düz alınlıklı zemin şebekelerinden farklı şebekeli pencereler, ikinci katta ise dikdörtgen formulu yanları silmelerle çevrenmiş, düz alınlıklı, şebekesiz pencere açıklıklarına yer verilmiştir (Görsel 40).

Doğu cephede katları birbirinden ayıran ok ucu motifi görülmeye devam etmektedir. Bir ve ikinci katların cephesinde yer alan pencere açıklıkları diğerlerinden farklı şekilde düzenlenmiştir. Bu açıklıklar; iki yandan burma gövdeli, altta tek sıra akantus yaprağı ile düzenlenen başlıklara sahip sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Üst kenarı dentil dizisi

şeklinde devam eden bu açıklıklardan, alttakinin friz kısımlarının yaprakları ışınsal kol şeklinde yayılan büyük bir gül bezek, üst kat pencere frizinde, ortada bir gül bezek, yan bölümlerinde ise iki çiçek motifi yer alan üç kartuş bulunmaktadır. Yanlardaki sütuncelerin üzerine oturan alınlığın alt kenarı ise bir konsol, bir akantus yaprağının tekrarıyla bezenmiştir. Açıklıkların alt kenarların köşelerinde ise iri tutulmuş akantus motifleri sarmaktadır. Bu açıklıkların yer aldığı eksenindeki birimi sınırlayan plastırlar ise birinci katın yarısından itibaren yarım yuvarlak şekildedir. Konağın ikinci kat pencereleri düz lentolu silmelerle çerçevelenmiş sade ve şebekesiz pencerelerdir.

4.3.5. Çatı

Konağın çatısına ikinci kattaki tuvalet ve banyo üzerinden ahşap bir merdivenle çıkış sağlanmaktadır. Yapının üzeri dört omuzlu kırma çatı ile örtülüdür. Çatı strüktürü ahşaptan olup, çatının üzeri alaturka ve Marsilya tipi kiremitle kaplıdır. Çatı ve cepheyi çevreleyen korkuluklar taştan olup çatıda taş duvar içine yerleştirilmiş, çatıdan bir, bir buçuk metre yükseklikte üstünde bir kapak olup, dört yanı açık şekilde yapılmıştır.

4.3.6. Bahçe

Paşaoğlu Konağının bahçe içerisinde ki konumu bahçeli ve köşede yapılmış ev özelliği tipindedir. Güney ve Batı cepheyi kapsayan bahçe büyük bir alanı kaplamaktadır. Bahçeye kuzey taraftan girilen bir ayrı bahçe kapısı mevcut olup, batı ve güney cephede de bahçeye çıkış sağlayan konağın kapıları mevcuttur. Konağın batı cephesinden bahçeye çıkışı sağlayan kapının önünde bir korkuluklu sahanlıktan merdivenle inilerek bahçeye ulaşılmakta ve bahçenin kuzeybatı köşesinde bir çeşme yer almaktadır. Güney cepheye birleşik olan ve daha önce konağın hizmetlilerinin barındığı, iki katlı bir müştemilatın olduğu fotoğraf ve konağın plan çizimlerden anlaşılmaktadır. Fakat müştemilat günümüzde ayakta olmadığı için hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılmamaktadır. Geniş bir bahçe içinde bulunan konak güney cephenin kapı önüne bahçe zemininden yüksek merdivenle çıkılan etrafı korkuluklarla çevrili (6.84x5.30) cm ölçülerinde bir teras bulunmaktadır. Bu alan zeminden 40 cm yükseklikte olup, çevre duvarına 4.55 cm uzaklıktadır. Konağın bahçe kısmında ahşap ayaklı, ahşap çatılı, üzeri kiremitlerle örtülü bir fırın (Görsel 41) ve köşeleri pahlanmış kare formulu, içerisinde selsebilin bulunduğu küçük süs havuzu bulunmaktadır (Görsel 42).

5. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Ordu ili, tarih boyunca farklı din ve kültür gruplarının yaşamış olması mimari çevreyi zengin kılmıştır. Karadeniz’de uluslararası deniz ticareti ve ulaşımının yaygınlaşmasına bağlı olarak bölge illerinden Avrupa ülkelerine başta fındık olmak üzere pek çok ürünün ihracatı ile başlayan ekonomik ilişkiler, kültürel etkileşimi de beraberinde getirmiştir. Bu durum, yaşamsal değişikliklerin yanı sıra geleneksel kent mimarisinin değişimine de katkı sağlamıştır. Ordu şehrinde de 19. yüzyılın ortalarından itibaren de bu durumun etkileri hissedilmeye başlanmıştır. Paşaoğlu konağı, bu etkileşimin ildeki sembol yapısı olarak değerlendirilebilir. İldeki diğer tarihi konaklarda Türk konut mimarisinin geleneksel etkileri her ne kadar baskın olarak devam ediyor olsa da konutların cephe detaylarında değişimin başladığı görülür. Bu duruma en büyük etken olarak, 18. ve 19. yüzyıllardan itibaren Avrupa’da aktif olan üslupların cephe mimarisi kapsamına girdiği gösterilebilir. Artık geleneksel evlerde görülen parçalı kütleler yerine, batılılaşan evlerde daha bütüncül cephe tasarımları kullanılmış ve simetri kaygısı esas alınmıştır. Ancak bu değişimin iç mekânda aktif bir rol oynamadığı da gözlemlenmektedir.

5. 1. Yapısal Bilgiler

Paşaoğlu Konağı Ordu Merkez Selimiye Mahallesinde 342 Ada 5 Parselde yer almaktadır. Tapu kaydında vasıf olarak “Bahçeli Kâgir Ev” olarak tanımlıdır. Yapı, bodrum üzeri iki katlı olarak kâgir sistemde inşa edilmiştir. Beden duvarları yığma taş, oda bölmeleri ise bağdadi sistemle örülmüştür. Cephe tasarımı bakımından geç dönem Osmanlı mimarisinde özellikle İstanbul’daki barok, rokoko, eklektik akımlarda inşa edilen konak yapılarıyla benzerlik sağlamaktadır. Bu özelliği ile Ordu şehrinde bu geleneğin tek örneğini temsil etmektedir. Bu yapı ile birlikte Giresun-Piraziz’de bulunan Tiralizade Hasan Bey Konağı ile Fatsa Çamaş’ta bulunan Cevat Bey Konağı yakın çevredeki benzer iki örnektir. Konağın mimari özellikleri yeri geldikçe ilgili bölümlerde detaylandırılacaktır. Yakın çevrede iki örnek olan Piraziz Tiralizade Hasan Bey Konağı ve Çamaş Cevat Bey Konağı ile mukayese edilerek elde edilen sonuçlar sonuç bölümüne aktarılacaktır.

5. 2. İç Mekân (Plan birim ve elemanları)

5.2.1. Odalar-sofalar

Odalar, evin tüm yaşamsal fonksiyonları ile tam teşekküllü yaşam birimleridir. Ailenin temel günlük ihtiyaçlarını karşılamak için odalarda her türlü konfor ve işlevsellik sağlanmıştır. Ordu evlerinin odaları kare veya dikdörtgen planlı olup, sofanın iki yanında yer alırlar ve simetrik bir düzene sahiptir. Odalarda bulunan iç donanımlar, dolap, ocak, gusülhane ve yükler Türk evinin en sade ve işlevsel halleriyle odalarda mevcuttur. Bunun yanı sıra manzarayı göreceğ şekilde pencere önlerine konumlandırılan sedirlerde odalarda yerini almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Paşaoğlu Konağında özgünlüğünü koruyan ikinci kat odaları ele alınmıştır. İkinci kat iç sofalı plan tipinde olup, Doğu-Batı yönünde uzanan bir sofa etrafında, kuzeyde iki, doğuda üç oda olmak üzere kare ve dikdörtgen şekilli beş oda bulunmaktadır. Odaların içerisinde ocak, dolap nişleri bulunmamaktadır. Odalar içerisinde sedirler, dış cepheye bakan duvarların önünde pencerelerin alt tarafına gelecek şekilde konumlandırılmıştır (Görsel 43).

5.2.2. Kapılar

Ordu evlerinde oda içlerindeki kapılar genellikle tablalı ve ahşap malzemedan yapılmıştır. Kapıların üzerinde genellikle metal kilitler bulunmaktadır. Kapıların açılış yönleri oda içerisine doğru ve duvara yaslanmaktadır. Kapı boşlukları ise pervazlı ve alt taraflarından ise eşiklerle çevrilir. Çift kanatlı kapılarda ise sol tarafın kapalı tutulup sağ kanadın açık olarak kullanılmıştır. Kapılarda, görülen ince işçiliğe ve süslemelere pek rastlanmamaktadır. Ordu Paşaoğlu Konağında ise ana giriş kapılarının hepsi metal çift kanatlı olarak yapılmıştır. Oda içi kapıları ise sade bir şekil ahşap tablalı olarak yapılmış olup tuvalet, banyo ve paşa nine oda kapıları ise tek kanatlıdır. Kapılar orduda bulunmayan ahşap malzemedan yapılmış olup, alt tarafları eşikli, yatay ve düşey tablalar halinde süslemesizdir. Sofa kapıları çift kanatlı olup odaların aydınlanması sağlanması amacıyla üst tablalar camlı olarak yapılmıştır (Görsel 44-45).

5.2.3. Pencereleler

Pencereler bodrum ve zemin gibi ikincil mekânlarda daha küçük boyutlu olarak yapılmıştır. Üst katlarda ise pencereler konutların ferah ve aydınlık bir mekân yaratılması açısından daha büyük boyutlarda yapılmıştır. Ordu evlerinde pencereler genellikle çift kanatlı ve giyotin tarzda yapılmıştır. Paşaoğlu Konağı pencereleri ise bodrum, tuvalet ve banyo gibi mekânların pencereleri küçük boyutlu tek kanatlı olarak yapılırken üst kat pencereler 1/2 oranında giyotin tarzda yapılmıştır (Görsel 46-47).

5.2.4. Merdivenler

Ordunun iklim şartları sebebi ile konutlar su basman seviyesinden yükseltilmiş ve girişler merdivenlerle sağlanmıştır. Merdivenler genellikle duvara bitişik taş basamaklı, korkuluklu olarak yapılmıştır. İç mekânlarda genellikle ahşap, düz ve dönerli merdiven olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalın halde olan ahşap merdivenler korkulukları tornada işlenmiş halde karşımıza çıkmaktadır. Bu merdivenler Tiralizade Hasan Bey konağı ve Çamaş Cevat Bey konağında görüldüğü gibi çift taraflı olarak karşımıza çıkmaktadır. Paşaoğlu Konağında ise birinci kata çıkışı sağlayan zeminden yükseltilmiş girişe taş basamaklı taş korkuluklu duvara bitişik yapılmış olan merdivenle ulaşılmaktadır. İç mekândaki merdivenler ise ahşap korkuluklu dönerli merdiven olarak karşımıza çıkmaktadır (Görsel 48).

5.2.5. Tavanlar

Görsellik olarak mekâna değer katan tavanlar, döşemeler ile birlikte mekânı tanımlamaktadır. Tavanlar genellikle özenle yapılmış ve süslemeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bu süslemeler sofa tavanlarında yoğunlaşmış ve ev sahibinin ekonomik durumuna göre tasarlanmıştır. 18. yüzyıl sonlarında daha sade ve ahşap ağırlıklı yapılan sofa süslemeleri, 19. yüzyıl başlarında motiflerin yer aldığı batı tarzı kalemişi süsleme sanatına dönüşmesiyle birlikte, gerek Anadolu'da gerekse Karadeniz'de daha yaygın hale gelmiştir. Paşaoğlu Konağının oda tavanları sade ve ahşap çitalı olarak yapılmış, sofa tavanı ise dönemin sivil mimarlık estetiği yansıtılarak süs amaçlı konsollarla çevrili tavan ahşap kaplama üzerine dikdörtgen şekilli, kademeli bordür içerisine kâğıt üzerine yağlı boya ile yapılmış kalemişi süslemeler bulunmaktadır. Tavan motifinin göbek kısmında bulunan baklava dilimi şeklindeki

kalemişi süslemede, Rumi yaprak ve kıvrık dallarla birbirine bağlanmış bitkisel motifler, S ve C kıvrımları stilize edilerek birbirine bağlanmıştır. Dikdörtgenin dört köşesinde birbirine kıvrık dallarla bağlanmış, S ve C kıvrımlarıyla oluşturulmuş, bitkisel motifli madalyonlar içerisine farklı manzaralar resmedilmiştir (Görsel 49-50).

5.2.6. Ocaklar

Ocaklar, konutların en önemli iç ve dış mekân elamanlarından biridir. Ocaklar mutfak, müstemilat, oda veya bahçede bulunmaktadır. Ocaklar genellikle taş ve alçı malzemeden yapılmıştır. Ocakların yaşmak bölümleri süsleme açısından zengindir. Ocaklar genellikle mutfakta yemek pişirmek amaçlı kullanılırken oda içlerinde ısınma ve aydınlanma amaçlı olarak değerlendirilmiştir. Odalardaki ocaklar genellikle kapaklı olarak yapılmıştır. Mutfakta bulunan ocakların derinlikleri odalarda bulunanlara göre daha fazladır. Paşaoğlu konağında ise odalarda ocak bulunmamaktadır. Müstemilatın günümüzde olmamasından dolayı ocağın olup olmadığı bilinmemektedir. Fakat konağın bahçe bölümünde bir fırın ve ocak günümüzde sağlam şekilde gelmiştir. Fırın yarım daire şeklinde mukarnaslı olarak yapılmıştır. Fırın yanında yerde birde ocak bulunmaktadır. Ocağın yaşmak bölümü sade olarak yapılmış süslemesizdir. Malzeme taş olup ahşap çatı üzerine Marsilya ve alaturka kiremit örtülüdür (Görsel 51-52).

5.2.7. Tuvalet/ Banyo

Geleneksel Konutlarda önceki dönemlere bakıldığında ıslak hacimlerin alt katlarda ya da evin dışında yapıldığı bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise tuvaletler ev içine alınmış, bazen alt katlarda bazen de üst katlarda yapılmıştır. Ordu evlerinde tuvalet ve banyolar ev içerisine alınmıştır. Genellikle çıkma kısımlarında ve merdiven altlarına konumlandırılmıştır. Ordudaki geleneksel evlerde yaşam alanlarının genellikle üst katlarda olmasında dolayı tuvalet ve banyolar üst katlarda da yapılmıştır. Paşaoğlu Konağında ise tuvalet, birinci katın kuzeybatısında köşeye konumlandırılmıştır. İkinci katta ise yine aynı düzlemde kuzeybatı köşeye bir mekân iki bölüme ayrılarak tuvalet ve banyo konumlandırılmıştır. Tuvalet ve banyodaki çiniler ise süsleme bölümünde detaylandırılacaktır.

5.3. Cephe Düzenlemesi

Paşaoğlu Konağı'nın cephe düzenlemesine bakıldığında denizi ve manzarayı en iyi görebilecek şekilde konumlandırılmıştır. Paşaoğlu Konağı'nın ana giriş cephesi (Kuzey cephe) en gösterişli cephesidir. Konağın Kuzey ve Doğu cephesi daha hareketli şekilde yapılmışken Batı ve Güney cephe daha sade şekilde yapılmıştır. Cephelerdeki pencereler giyotin tarzda yapılmış olup büyük ve küçük pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Dört cephede de kapı açıklıklarına yer verilmiş olup ana giriş cephesindeki kapı önünde sahanlık ve balkona yer verilmiştir. Cephelerde silmelerle kat ayrımı sağlanmış olup, cephelerde köşeler köşe plastirlarıyla sınırlandırılmıştır. Cephelerin en üst kısmında cepheyi sonlandıran konsollar, silmeler, korniş ve saçak üzerindeki teras korkulukları, kuzey cephede olduğu gibi diğer tüm cephelerde de yapıyı çevrelemektedir.

19. yüzyıldan itibaren Ordu'da inşa edilen konutların cephe düzenlemesine baktığımızda, yerel halkın bir kısmının geleneksel formdan kopmadan inşa ettikleri konutlara rastlanmaktadır. Bu konutların özellikle cepheleri, kapalı cumbalı, alt kat pencere açıklıklarının daha az sayıda olup küçük boyutlarda tasarlandığı ve üst katlarda ise konutun daha havadar ve aydınlık olması amacıyla çok sayıda büyük pencereler ve balkonun olduğu gözlemlenmiştir. Bazı konutlarda ise teras ya da balkon gibi alanlara daha çok yer verildiği ve alt katlarda geniş açık alanlar oluşturulduğu dikkat çekmektedir.

5.4. Süsleme

Süslemede kullanılan motifler ve uygulama alanları neredeyse bütün konutlarda aynıdır. Dış cephelerde; Köşe ve kat silmelerinde, pencere alınlıklarında ve sövelerinde, kapıların lento ve sövelerinde, saçaklarda ve korkuluklarda görülmektedir. İç mekânlarda ise genellikle oda kapıları, ocakların yaşmak kısımlarında, dolap kapaklarında ve tavanlarda karşımıza çıkmaktadır. Konutlarda genellikle geometrik, bitkisel ve figürlü bezemeler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Paşaoğlu Konağı'nda ise yapının cephe yüzeylerinde süsleme oldukça yoğun olarak izlenmektedir. İç mekânda; birinci katta tuvalet duvarları ve zemin döşemesinde çini ve karo, ikinci kat yatak odası

ve tuvalet/banyo duvar ve zemin döşemesinde çini ve karo süslemeler, sofanın tavanında ise kalemişi süsleme görülmektedir.

5.4.1. Taş

Paşaoğlu Konağında taş süsleme cephe yüzeylerinde oldukça yoğun olarak izlenmektedir. Paşaoğlu Konağında süsleme unsurlarına; kapı ve pencere açıklığı çevrelerindeki silme ve burmalı sütunlarda, pencere üzerindeki köşelerde taş kompozit sütun başlıklarında ve pencere alt sövelerinde akantus yaprakları taş süsleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kat silmelerindeki ok ucu motifi, köşe plastırlarındaki sütunların kaide ve başlıklarındaki açılmış şekildeki iri akantus yaprakları, merdiven korkuluklarındaki kum saati şeklindeki taş süslemeler ve saçak uygulamalarındaki ajurlu geometrik taş süslemeler cepheyi dolanmaktadır (Görsel 53-54).

5.4.2. Çini / Karo

Paşaoğlu Konağının birinci katında olduğu gibi ikinci katta bulunan banyo ve tuvaletlerin giriş zemininde karo fayans ve duvar kaplamalarında çiniler kullanılmıştır. Bu karo fayanslar, zeminde siyah, gri ve kırmızı renklerin hâkim olduğu kademeli bordürlerle çevrelenmiş birbirine bağlanmış geometrik desenler ve bunun devamında kullanılan bitkisel bezeme şeklinde karolar, karma karolu panolar grubunda değerlendirilmiştir. Ana kompozisyonu oluşturan karoların birleştirilmesiyle oluşturulmuş zemin döşemesinin ortasında küçük boyutlarda bir halı/paspas görünümü verilmiştir. Birinci kat tuvalet önündeki zeminde, köşelerden bordürlerle sınırlandırılmış altıgenlerin birbirine bağlanmasıyla ulama oluşturulmuştur. Dört karonun bir araya gelerek oluşturduğu daire içerisi sarmal bir motifle doldurularak içe bakan yüzeyler siyah dışa bakan yüzeyler ise kırmızı ve siyah renkte verilerek gölge etkisi sağlanmıştır. Kompozisyonun geri kalan bölümünde altıgenlerin içerisinde lale motifleri yerleştirilerek oluşturulan panoda dama tahtası görüntüsü verilerek, sekiz kollu yıldızlar merkeze eşit uzaklıkta dizilerek aralarında boşluklar oluşturulmuştur. Zeminin orta kısmında ise halı/paspas görünümü bordürlerle sağlanmış daire şekilli sarmal bir şerit dolanmaktadır. Bu sarmal şeritin içi ise karanfil motifinin yan yana getirilmesiyle oluşturulmuş daire yer almaktadır. Bu zeminde geometrik ve bitkisel motifin bir arada kullanıldığı gri, kırmızı, siyah, beyaz renklerin hâkim olduğu süsleme tercih edilmiştir.

Bu zemin döşemeleri ana giriş kapısının önündeki sahanlık zemininde ve Doğu cephede bulunan giriş kapısının önünde tekrarlanmıştır (Görsel 55). İkinci kat tuvalet ve banyo önündeki antre,altıgenlerin birbirine bağlanarak oluşturduğu ulama, merkezde bordürler içine alınmış ortada yine bir halı/paspas görüntüsü oluşturulmuştur. Daire etrafına dizilmiş karanfillerin oluşturduğu bitkisel bezemenin kenarlarında tekrarlanan sarmal şerit ile çevrelenmiş şeritlerin içe bakan yüzeylerinde siyah, dışa bakan yüzeyinde kırmızı renk kullanılarak derinlik etkisi yaratılmıştır (Görsel 56). Birinci katın tuvaletinde, ikinci kat tuvalet ve banyo duvarlarında yatak odasının kuzey duvarında bir kısmı dökülmüş şekilde çiniler bulunmaktadır. Sır üstü tekniğinin uygulandığı bu çiniler kare karolardan oluşmuştur. Çinilerde aynı desenlerin tekrarı söz konusudur. Hâkim renkler sarı, siyah, yeşil, mavi, beyazdır. Bordürlerin üst kısmında siyah zemin üzerine ok ucu ve düğüm motiflerine yer verilmiştir. Motiflerin iç kısmı ve köşeleri rumi motifleriyle dolgulanmıştır. Bordürlerin alt kısmında ise mavi zemin üzerine ise sarı, yeşil, beyaz ve siyah renkte lotus, palmet ve rumilerden oluşan bitkisel bezeme hâkimdir (Görsel 57). Bordürlerle sınırlandırılmış orta bölümde ise Kubadabad çinilerini andıran, sekizgen formlu çerçevelerin, içlerinde bitkisel bezemelere yer verilmiştir. Sekizgen form kırık çizgilerden oluşan zencereklerle oluşturulmuştur. Sekizgen formların ortasında rozet çiçeği- çarkifelek motifi, karşılıklı yerleştirilen palmet ve lotus motifleri yer almaktadır (Görsel 58). Günümüzde bu çinilerle alakalı hiçbir bilgi bulunmamakla birlikte, zemindeki karoların, tuvalet ve banyodaki duvar çinilerinin Avrupa'dan (İspanya-İtalya) getirildiği, Paşaoğlu Konağı ve Etnografya Müzesi arşivinde belirtilmiş bir belge bulunmaktadır.

5.3. Kalemîşi

Kalemîşi, konutlarda sıkça tercih edilen süsleme sanatıdır. Kalemîşi, konutların tavanlarında özellikle sofanın tavanında bir zenginlik göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Paşaoğlu Konağı'nda da sofanın tavanında ve kuzey giriş kapısının etrafında kalemîşi süslemesi karşımıza çıkmaktadır. Paşaoğlu Konağının sofa tavanında süs amaçlı konsollarla çevrili, ahşap tavan kademeli bordürler içerisine dikdörtgen şekilli, kâğıt üzerine yağlı boya ile yapılmış kalemîşi süslemeler bulunmaktadır (Görsel 59). Tavan motifinin göbek kısmında bulunan baklava dilimi şeklindeki kalemîşi süslemede, Rumi yaprak ve kıvrık dallarla birbirine bağlanmış bitkisel motifler, S ve C

kıvrımları stilize edilerek birbirine bağlanmıştır (Görsel 60). Dikdörtgenin dört köşesinde birbirine kıvrık dallarla bağlanmış, S ve C kıvrımlarıyla oluşturulmuş, bitkisel motifli madalyonlar içerisine farklı manzaralar resmedilmiştir (Görsel 61). Manzaralarda genellikle mimar ve ustaların gördükleri yerleri resmettikleri bilinmektedir. Paşaoğlu Konağında doğa manzaraları, kule, deniz feneri, dağın görüldüğü pastoral bir resim ile süslenmiştir (Görsel 62). Kuzey cephede yer alan ana giriş kapısının basık kemerinin üzerinde ve çevresinde, yanlardan ve üstten bitkisel motifli kalemişleri dolanmaktadır. Yaprak ve kıvrık dalların oluşturduğu S ve C kıvrımlı kalemişi süsleme görülmektedir (Görsel 63).

Ordu ve çevresinde Paşaoğlu Konağı gibi Osmanlı dönemi sivil mimarlık örneğiyle yapılmış az sayıda yapı vardır. Geç Osmanlı dönemine ait örnekler arasında Paşaoğlu Konağı, tarihi geçmişi ve farklı kültürlerin ev sahipliği yaptığı şehir yapısı ile süsleme sanatına yepyeni bir boyut kazandırmış ve bu konak merkez haricinde yapılmış olan Çamaş Cevat Bey Konağı ve komşu ilde bulunan Giresun- Piraziz Tiralizade Hasan Bey Konağı bu tipteki yapıların nadir örnekleridir (Görsel 64-65). Bu yapılmış olan konakların mimari özellikleri bakımından özellikle dış cephe tasarımları benzer olarak yapılması, o dönemin önde gelen insanların İstanbul'la bağlantılarının olmasından dolayı İstanbul'dan getirilmiş yabancı mimar ve ustaların elinden çıkmış olması kanaati hâkimdir. İstanbul merkezli bağlantılı olan bu mimarlarla aynı dönemlerde yapılmış olan Ragıp Paşa Köşkü (1907), Trabzon'da bulunan Nemlizade Konağı ve Kostaki Konağı gibi konutlarında cephe tasarımlarında da Avrupalı üslup özellikleri göze çarpmaktadır. Paşaoğlu Konağı'nın yapılmasını ve günümüze kazandırılmasını sağlayan Hüseyin Bey'in, o dönemde varlıklı ve saygın bir kişilik olması sebebiyle İstanbul'dan getirilen ustaların dönemin mimari özelliklerini konağa yansıttığı görülmektedir. Gelişen çağa ve medeniyete uygun Eklektik dönem mimari anlayışı içerisinde, farklı üslup yapısı ve süsleme sanatında yapılan değişimlerle, Ordu ve çevresinde yapılan benzer yapıları etkileyerek, gelişen sivil mimarlık anlayışına birçok yenilik kazandırdığı görülmüştür. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra etkisini hissettiren eklektik dönem, Anadolu'da Valide Cami, Çırağan Sarayı, Beylerbeyi Sarayı gibi dini ve sivil mimaride kendini göstermiştir (Halıcı, 2020, s. 610).

İstanbul'da bulunan Ragıp Paşa Köşkü ve yan tarafına yapılmış olan Tevhide Hanım köşkü de batılılaşma özelliklerini üzerinde barındıran İstanbul bağlantılı olan yabancı mimarların yapmış olduğu en güzel örnekler arasındadır (Görsel 66). Ragıp Paşa Köşkü ve Tevhide Hanım Köşkü Caddebostan Plajına bakan yerdeki 27 dönümlük arazi üzerine yapılmıştır. Mimarı Prusyalı August Carl Friendrich Jasmund'dır. Köşk dört katlı kâgir olarak inşa edilmiş, mansard tipi çatı ile örtülmüştür. Ragıp Paşa Köşkü'ndeki dekoratif amaçlı kemerli balkonlar, konsollar, sütunlar, panjur ve pencere formlarının Tevhide Hanım Köşkü'nde de tekrarlanmış olması, köşkların mimar ve ustalarının aynı olduğunun bir işaretidir. Genel olarak kübik bir görünüm sergileyen Tevhide Hanım Köşkü, üç katlıdır. Ana malzemesi tuğla olan köşk, dıştan ahşapla kaplamadır. Ragıp Paşa köşkünün aksine, katı simetrik bir plan anlayışı sergileyen yapının her katında bir hol, birer büyük salon ve bunların etrafında sıralanmış dört oda bulunmaktadır. Bu köşkların ise dış tasarımında bulunan karşılıklı cepheler, dikdörtgen pencereler, çıkma ve balkonlar, saçak altına alınmış olan cepheler ile planlama ve mimari sitil olarak rönesans, barok ve klasik Türk mimari unsurlar bir arada kullanılmış ve eklektik üslup özelliğini yansıtmaktadır. Bu durumda Osmanlının geç Osmanlı döneminde yapılmış olan köşklar yabancı mimar etkileri Avrupalı modellere göre yapılmış olan, geleneksel unsurların alıntılarıyla yapılmış konutlardır (Yıldız, 2004, s. 200-201). Osmanlının geç Osmanlı döneminde yapılmış olan bu köşklarinde İstanbul merkezli yapılmış olması ve Paşaoğlu Konağı ile benzer cephe tasarımları ile görülen barok ve rokoko süsleme unsurlarını üzerinde taşıması kültürel etkileşimin taşındığını gösteren bir kanıt niteliğindedir.

Tanzimat ile birlikte, geç dönem Osmanlı mimarisinde Fransız, İngiliz ve İtalyan gibi yabancı mimarlara kapılarını açmış ve 1888'den sonra Alman mimarlar arasında verimliliği ve ortaya koyduğu gösterişli eserler ile sahnede yerini almıştır. Anadolu merkezli başlayarak bu Avrupalı mimarlık daha sonrada taşralarda kendini gösterdiğinin bir kanıtı olarak yapılan eserlere yansıtılmıştır.

Çevre il Trabzonda bulunan Nemlizade Konağı Gazi Paşa Mahallesi'nde, Nemlizade Hacı Ahmet Efendi, tarafından yapımına başlanmış, 1892 yılında tamamlanmıştır. Haremlik, selamlık bölümlerden oluşan dört katlı dönemin Avrupalı üslup özelliklerini yansıtan bir yapıdır. Haremlik bölümünde ve zemin katın salon ve odalarında Kütahya

çinileriyle oluşturulmuş panoları ve taş süslemeleri konağın en dikkat çekici tarafıdır. Paşaoğlu Konağında bulunan çinilerle bitkisel motif ve bezemeleriyle benzerlik göstermektedir.

Paşaoğlu konağı gibi Ordu ve çevresinde yapılan, birbirlerine yakın dönemlere ait birçok sivil mimarlık konut örneği bulunmaktadır. Cevat Bey Konağı, Çamaş'ta 20.yüzyıl başlarında 1907-1908 yılları arasında Ali Ağa'nın oğlu Osman Ağa tarafından yaptırılmıştır. Cevat Bey Konağı, Paşaoğlu Konağı gibi Zemin+2 kat olarak düzenlenmiş, bodrum kat zemin döşemesi taş, zemin ve birinci kat ise taş üzerine ahşap döşeme yapılmıştır (Bayhan, 2016). Bu konağın yapımı sırasında, dönemin süsleme sanatı üslubunun da değiştirilmesine sebep olan Paşaoğlu Konağı örnek alınmıştır. Bodrum+2 katlı yapılmış olan bu konağın giriş kısmında, C şekilli barok tarzda yapılmış iki kollu çıkış merdiveni bulunmaktadır. Paşaoğlu Konağının aksine dış cephe süslemesi ve pencere söveleri daha sade bir şekilde olması, Paşaoğlu Konağı'nda olduğu gibi dönemin sivil mimarlık anlayışı içerisindeki sofa tiplmesi ve yapım teknikleri açısından birbirine olan benzerlikleriyle Ordu'daki en önemli ve en dikkat çekici sivil mimarlık örneği durumundadır.

Bu yapıların içerisinde Paşaoğlu Konağı'na üslup özellikleriyle en yakın mimarisine uygun inşa edilen, aynı mimar ve ustaların elinden çıkmış olarak düşünülen, Giresun'un Piraziz ilçesinin merkezinde bulunan ve 1908 yılına tarihlenen Tiralizade Hasan Bey Konağı'dır. Paşaoğlu Konağı gibi dönemin yapısına göre inşa edilen bodrum üzeri iki kattan oluşmaktadır. Tiralizade Konağı geniş bir bahçe içerisinde düz bir zemine inşa edilirken, Paşaoğlu Konağı'nda kısmi eğime sahip arazi yapısı nedeniyle kot farkı bulunmaktadır. Paşaoğlu Konağı'na tek kollu sahanlık bağlantılı sade tırbazanlı bir merdiven ile çıkış sağlanmakta, Tiralizade Hasan Bey Konağı'na ise simetrik olarak yapılmış C şekilli barok tarzda süslemelerin hâkim olduğu iki kollu çıkış merdiveni kullanılmıştır. Yapısı itibariyle dikey iki sütun arasında yapılmış sahanlığa sahip iki kanatlı kapısı, Giresun evlerinden farklı olarak demirden yapılmış olup tablalar üzerinde barok süslemeler yer almaktadır. Her iki konakta da giriş cephelerinde iki adet yivli sütunla taşınan balkon yapılmış olup ana giriş kapısı önünde geniş sahanlıklı alanlara yer verilmiştir. Konakların ön cephe kısımlarında dönemlerinin mimari üsluplarına uygun süsleme sanatı kullanılarak, çok sayıda dikey giyotin pencereler kullanılmıştır.

Tiralizade Konağında alt pencereler düz atkılı iken üst pencereleri kırık alınlıklı olarak yapılmış olması Paşaoğlu konağından ayıran bir detaydır. Paşaoğlu Konağı'nda bodrum katta büyüklü küçüklü pencerelere yer verilirken, Tiralizade Konağı'nda her katta dörder adet büyük dikdörtgen formlu, giyotin tarzlı pencereler bulunmaktadır. Paşaoğlu Konağı'nda bodrum katında, daha sade ve düz alınlıklı demir şebekeli pencereler kullanılırken, Tiralizade Konağı pencerelerinde söve ve saçak kısımlarında barok ve rokoko üsluplu süslemeler hâkimdir. Paşaoğlu Konağı ve Tiralizade Hasan Bey konağının cephe düzenlemelerinde görülen giriş kapısı, balkon sütun ve parmaklıkları, köşe ve kat silmeleri, kapı ve pencere söveleri ve saçak, barok ve rokoko üsluplu süslemeleri ile büyük benzerlikler göstermektedir. Malzeme ve süsleme gibi unsurlarının yanı sıra kullanım biçimleri, bu iki konağın tarihsel bütünlüğünü geç Osmanlı sivil mimarisine kazandırmıştır. Paşaoğlu Konağı, eklektik cephe özellikleri bakımından İstanbul ve yakın çevre ildeki konak ve köşklele benzerlik gösterse de konak kendine özgü nitelikler taşımaktadır.

Yapılan konutlarda daha çok yığma yapı veya ahşap geçmeli karkas tercih edilmektedir. Bunun yanında kıyı kesimlerinde evlerin yapımında taşın ve ahşabın büyük bir yeri olduğu görülmektedir. Aynı zamanda yaylalarda yaşayan insanların iklim şartlarını gözetmeksizin kendi kültürlerine ve doğalarına uygun taş ve ahşap yapılar yaptıkları bilinmektedir. Bu yapılar Ordu'nun günümüz mimarisine karşı yaşamsal özgürlüğün ve bu bölge halkının değer yargılarını bizlere gösteren en güzel kanıtlarıdır. Evler genellikle geniş bir bahçe içerisine yapılarak, doğadan ve topraktan kopmamak amaçlanmıştır.

Paşaoğlu konağı her ne kadar belirli bir mimari karakteri olmayan, eklektik üslupta inşa edilmiş olsa da, konağın inşa edildiği tarihlerde özellikle dönemin başkenti İstanbul'da çok sayıda yapının benzer üslupta tasarlandığı göz önünde tutularak, 20. yüzyıl başlarında kabul gören bu tasarım yaklaşımının İstanbul'la doğrudan ilişkili ve önemli bir liman ve ticaret kenti olan Ordu şehrinde de yansımaları görülmüştür.

Bu geç Osmanlı dönemine ait yapılar yakın dönem sivil mimarlık anlayışının gelişmesi ve günümüz çalışmalarına ışık tutması açısından büyük önem arz etmektedir. Çalışmada değerlendirilen bu konaklar ile ilgili olarak, yabancı mimarların Osmanlı mimarisine etkisi, konutların inşasında iklim, bölgede bulunan malzeme, insanların ekonomik

durumu etkili olmuştur. Nüfus olarak fazla olan aileler ve varlıklı olan kişiler daha büyük hacimli ve süslemeli konutlar inşa etmişlerdir. Ekonomik durumu daha düşük olan aileler ise daha küçük boyutlu ve mütevazı evler yapmışlardır. Konut planları, coğrafi bölge özelliklerine bağlı olarak değiştiği gibi, aynı yörede farklı plan tipinin ve farklı malzeme özellikleriyle de karşılaşılmaktadır. Avrupai etkilerin Anadolu da yaygınlaşması, farklı tarz ve üslupların zamanla Anadolu'da mimari ve süsleme açısından oldukça farklı noktalara getirmiştir.

6. SONUÇ

Karadeniz'in doğusunda bulunan Ordu, tarihten izler taşıyan ve günümüze kadar korunmuş birçok esere ev sahipliği yapan bir şehir olma özelliğine sahiptir. Ordu'da tarih boyunca farklı din ve kültür gruplarının yaşamış olması mimari ortamı zenginleştirmiştir. Ancak köyden kente göçün yüksek olması veya Orduda yaşayan halkın büyük kentlere taşınması nedeniyle yapıların ve kentin asıl kullanıcılarının değişmesi sahipsiz bir tarihi kent dokusunu ortaya çıkarmıştır. Dini mimarinin yanı sıra sivil mimarlık örneği taşıyan, yapımında zanaatın ve gösterişin ön plana çıktığı eserlerdir. Bu eserler, geçmişte bu topraklarda yaşayan medeniyetlerin yaşam tarzlarını, dini ve kültürel yapılarını anlamamız açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Toplumun hayatta kalabilmek ve yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmek için yaptıkları tüm bu yapılar sayesinde, geçmiş nesillerin yaşam tarzları, dini ve kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Avrupa'da başlayıp Osmanlı topraklarında yavaşça yayılan batılılaşma kavramının en belirgin özelliklerinden biri olan mimari alandaki değişim, ilk olarak merkez yapılarında kendini göstermiştir. Toplumun değer yargılarını değiştirmeden, kendi yaşam alanlarına uyarladığı bu değişimler özellikle sivil konutlarda göze çarpar niteliktedir. Merkez konutlarının ardından taşra konutlarına yayılan bu değişimler genellikle saygın ve varlıklı kişilerin konutlarında görülmektedir. Geleneksel Türk konut mimarisini aydınlatan bu konutların oluşumunda diğer bölgelerde de olduğu gibi, arazi yapısı, iklim, malzeme, gelenek ve görenekler, dini ve sosyo-ekonomik etkenler belirleyici unsur olmuştur. Konutlar, genellikle iki katlı ve ahşap olarak, zemin katlar sokağa göre şekillenmiş, üst katlar ise temel planlama göz önünde bulundurularak yaşam alanları oluşturmuştur. Türk konut mimarisinde Türk evi mekân kavramı Paşaoğlu Konağı'na da biçim ve soyutsal olarak taşınıp uygulanmıştır.

Ordunun geleneksel konutlarını oluşumu etkileyen faktörlerin başında coğrafik konum ve ilin ekonomik durumu konutların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Konut kavramının, Karadeniz konut mimarisinde nasıl şekillendiği ve bu süreçlerde ne gibi değişimlerin yaşandığına değinilerek çalışmanın asıl konusu olan Paşaoğlu Konağının mimari tanımlaması sanat tarihi yönüyle aktarılmaya çalışılmıştır. Paşaoğlu Konağının banisi olan Hüseyin Efendinin yılın bazı aylarını orduda bazı aylarını ise İstanbul'da

bulunması sebebi ile İstanbul'la bağlantılı olan yabancı mimar ve ustaların bu konakta çalıştırıldığı düşünülerek Anadolu'daki dönem üslubunun bu konağa yansıtıldığı ve geleneksel Karadeniz evlerinden farklı mimaride yapılmış olması kanaati hâkim olmuştur.

Paşaoğlu Konağının mimari tarzı değerlendirildiğinde, yapının yerel özellikli konutlardan farklı olarak gözlenen yapı geleneğinden çok, İstanbul'daki konak yapılarıyla benzerlik göstermesi ve konağın yapımında kullanılan malzemelerin çoğunun yurtdışından getirildiği toplanan arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Paşaoğlu Konağını 19. ve 20. yüzyılda inşa edilen sivil mimari örnekleriyle karşılaştırılırken, Ordu'nun önemli bir ticaret ve liman kentlerinden biri olduğunu ve ticari faaliyetlerin liman üzerinden yapıldığını unutmamak gerekmektedir. Ticari faaliyetlerin yoğunluğu, Orduyu bölgenin diğer kentlerinden farklı olarak bölgenin önemli bir kenti haline getirmiştir. Bu durumdan dolayı Ordu'da yapılmış olan Paşaoğlu Konağı'nın, yerel nitelikte değil de o dönemde Osmanlının başkenti İstanbul'da yaygın olarak kullanılan Barok ve Rokoko üslubunun özelliklerini içinde barındıran eklektik üslup süsleme özellikleri açısından başkent örnekleriyle benzer şekilde inşa edilmesini anlaşılır kılmaktadır.

Sanat tarihi açısından plan, mimari ve süsleme özellikleriyle ele alınan Paşaoğlu Konağı, 18. yüzyılda başlayan Barok ve Neo-klasik gibi batılı tarz üslubun ve 19. yüzyılın başlarında görülmeye başlayan Eklektik dönem mimari özelliğinin yansıtıldığı en belirgin örneklerden biri olma niteliğine sahiptir. Yapılan çalışmada dönemin üslup özelliklerini gösteren konutlarla karşılaştırılıp değerlendirilmiştir. Geç Osmanlı dönemine ait sivil mimarlık örneği olan Paşaoğlu Konağı üzerinde, geçmişte ve günümüzde detaylı bir araştırma yapılmamış olması bizi bu konuya yönlendirmiştir. Dönemin özelliklerini en güzel şekilde üzerinde barındıran, kıyıda köşede bırakılmış olan bu konak, gün yüzüne çıkarılmaya değer görülmüştür. Bu bakımdan çalışma boyunca konak, sanat tarihi açısından değerlendirilmiş ve kültürel bir miras olarak gelecek nesillere aktarılması amacıyla sanat tarihi literatürüne kazandırılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Arel, A. (1982). *Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar*. Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Arseven, C. E. (1984). *Türk Sanatı*. Cem Yayınları.
- Arseven, C. E. (1990). *Türk Sanat Tarihi*. C. VII. Maarif Basımevi,
- Atabeyoğlu, Ö. & Beyli, K. & Argan, A. (2019). Ordu Kenti Tarihi Dokusu Üzerine Kentsel Baskılar; Tarihi Sit Alanı Örneği. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 35(2), 47-50.
- Baş, M. (2012). *Ordu Yöresi Tarihi*. Ordu Belediyesi Yayınları.
- Başkan, S. (2008). Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri. *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, 52, 41-90.
- Bayhan, A. A. (2016). Ordu'dan Bir Geç Osmanlı Sivil Mimarlık Örneği: Çamaş Cevat Bey Konağı. *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Sakarya.
- Bayhan, A. A. & Akın Ertek, G. & Yıldırım Güneş, Ö. (2021). Osmanlı Batılılaşmasının Giresun-Piraziz'e Yansımaları: Tiralizade Konaklarının Cephe Tasarımı. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(25), 531-550.
- Bektaş, C. (2018). *Türk Evi*, Yapı-Endüstri Merkezi.
- Bozkurt, S. G. (2012). 19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 62(2), 37-70.
- Cansever, T. (2006). *İslam'da Şehir ve Mimari*. Timaş Yayınevi.
- Cezar, M. (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çebi, S. (1978). *Çağlar İçinde Ordu*. Ordu Ticaret ve Sanayi Odası.
- Çetin, Y. (2006). Geleneksel Türk Evinde Cumba, *Sanat Tarihi Dergisi*, (15) 2, 18-27.
- Diyarbakirli, N. (1972), *Hun Sanatı*, Milli Eğitim Basımevi.

- Eldem, S. H. (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönemi I*. Güzel Sanatlar Matbaası.
- Eldem, S. H. (1968). *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Eruzun, C. (1972). *Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi*. Rize Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Eruzun, C. (1972). Artvin Ve Çevresinde Halk Mimarisi. *Mimarlık dergisi*, 104, 51-5.
- Evren, M. (1959). *Türk Evinde Çıkma*. İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- İltar, G. (2011). *Giresun İli Kentsel Konut Mimarisi*. [Yayımlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi], Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İltar, G. (2015). *Giresun İlinin Kültür Varlıkları Üzerine Bir Değerlendirme*, Geçmişten Günümüze Giresun. Ed. Ünsal Bekdemir- Mehmet Fatsa, Giresun İl Özel İdaresi Yayınları, 517-537.
- İsmailoğlu, S. & Kulak Torun, F. (2022). Bir Kültürel Mirasın Serüveni: Erzurum Feyzullah Efendi Konağı. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (3), 573-584.
- Göyünç, N. (1996). *Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi*. Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Günay, R. (2017). İstanbul'un Kaybolan Ahşap Konutları. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Günay, R. (1998). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*. Yapı-Endüstri Merkezi.
- Halıcı, E. (2020). XVIII- XX. Yüzyılda Osmanlı Sanat Ortamı. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 69, 577-628.
- Kahraman, H. (1997). *Bolaman-Ordu Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bir İnceleme*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi KTÜ], Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı.
- Karpuz, H. (1984). *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Karpuz, H. (1993). *Rize*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınlığı.
- Karpuz, H. (1987). Türk Halk Mimarisinde Ahşap Yığma (Çantı) Yapılar). *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, İzmir, 365-181.
- Kuban, D. (2018). *Türk Ahşap Konut Mimarisi, 17.-19. Yüzyıllar*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kuban, D. (1995). *Türk Hayat'lı Evi*. MTR Yayınları.

- Kuban, D. (2016). *Osmanlı Mimarisi*. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (2007). *Kendi Mekânın Arayışı İçinde Türk Evi*. Türkiye Turing Otomobil Kurumu.
- Orman, İ. (2002). Konak. *TDK İslam Ansiklopedisi*, (C 26, 159-161). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ögel, S. (1979-80). Hayat (Sofa) Köşkü ve Tahtseki. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 9(10), 227-239.
- Özdemir, H. (1985). Artvin Köylerinde Ev-Bark”, *Türk Folkloru Dergisi*, (66), 1985, 9-10.
- Özdemir, E. (2011). Ordu ve İlçelerindeki Türk Dönemi Mimari Eserleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Van.
- Özden, Z. (2009). *Eskişehir Odunpazarı Geleneksel Türk Konut Mimarisi Örnekleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi], Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, Y. (2019). Türk Evinde Sokağa Uzanan İç Mekânlar: Çıkmalar. *In-ternational Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 3(1), 143-160.
- Öztürk, K. (1990). Doğu Karadeniz Geleneksel Konutları Üzerine Mimari Araştırmalar, *VIII. Tarihi Türk Evleri Haftası Bildirileri*, 24(5), 6-9.
- Pala, H. (2013). *Bir Kentin Tarihi Ordu*. Altınpost Yayınları.
- Sezgin, H. (1983). Geleneksel Türk Evinde Cephe. *Yapı Dergisi*, (47), 33-37.
- Sözen, M. & Tanyeli, U. (2016). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Şahin, Ş. (2010). *Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Bir Araştırma*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi], Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Üstün B.(2018). Türk Evi Mekân Kurgusundaki Programatik Yapıların Tasarımsal Bütünlüğü, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, (6) 15, 187-207.
- Yavuz, M. (2004). Mimar August Jasmund-Hakkında Bilmediklerimiz. Aydoğan Demir’e Armağan, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Dergisi*, 13(1), 181-205.
- Yediyıldız, B. (2007). Ordu. *TDK İslam Ansiklopedisi*, (C 33, 367-370). İstanbul: TDK İslam Ansiklopedisi Yayınları.
- Yediyıldız, B. (1985). *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yediyıldız, B. (2019). *Ordu Tarihinden İzler*. Ordu Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Yıldız, İ. (2016). Mimari ve Süsleme Özellikleri Bakımından Sait Paşa Konağı (Süleyman Nazif) Evi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 123-144.

İnternet Kaynakları

<https://www.agos.com.tr/tr/yazi/26293/ordu-da-pasaoglu-ailesi-ve-konaginin-bilinmeyen-hikyesi> (Erişim tarihi: 18.05.2022).

<https://www.orduolay.com/haber/pasaoglu-ailesinin-yazilmayan-hikyesi-62406> (Erişim tarihi: 18.05.2022).

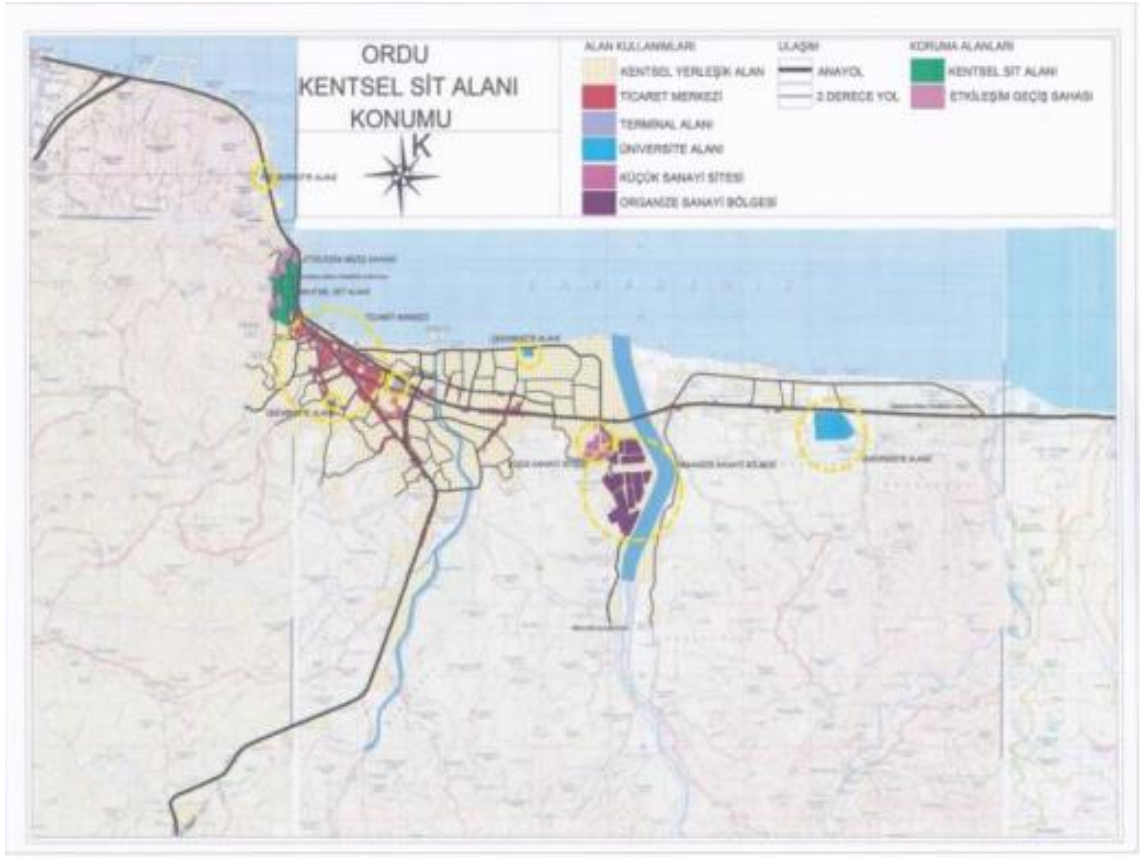
<https://www.gzt.com/infografik/arkitekt/turk-evi-plan-tipleri-4637> (Erişim tarihi: 18.05.2022).

<https://www.agos.com.tr/tr/yazi/26293/ordu-da-pasaoglu-ailesi-ve-konaginin-bilinmeyen-hikyesi> (Erişim tarihi: 18.05.2022).

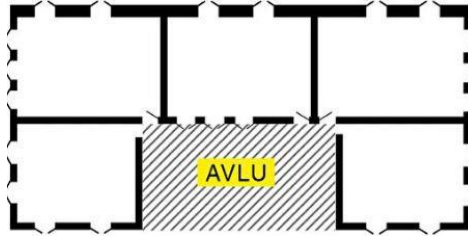
<https://www.trthaber.com/foto-galeri/tarihi-cevat-bey-konagi-koruma-altina-alindi/45237/sayfa-1.html> (Erişim tarihi: 04.12.2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/:Ragip_Pasha_Mansion.jpg (Erişim tarihi: 04.12.2022).

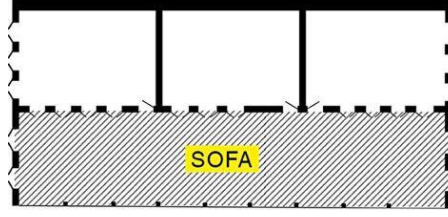
EKLER

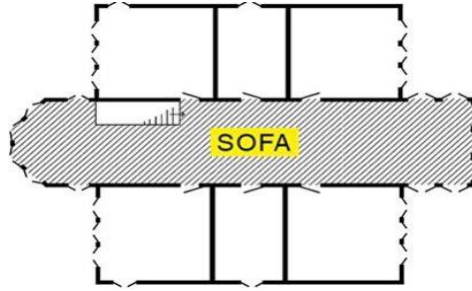
Görsel 1. Ordu Kentsel Sit Alanı (Türkan Özgür-Fusun Kocatürk, 2018)

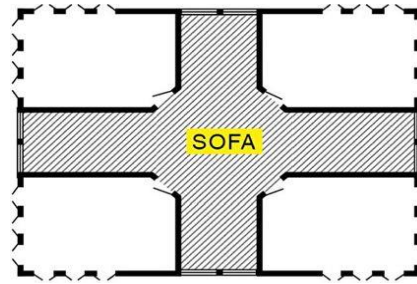
Şekil 1. Sofasız Plan Tipi (<https://www.gzt.com/infografik/arkitekt/turk-evi-plan-tipleri-4637> 19.10.2021)

Şekil 2. Dış Sofalı Plan Tipi (<https://www.gzt.com/infografik/arkitekt/turk-evi-plan-tipleri-4637> 19.10.2021)

Şekil 3. İç Sofalı Plan Tipi (<https://www.gzt.com/infografik/arkitekt/turk-evi-plan-tipleri-4637> 19.10.2021)

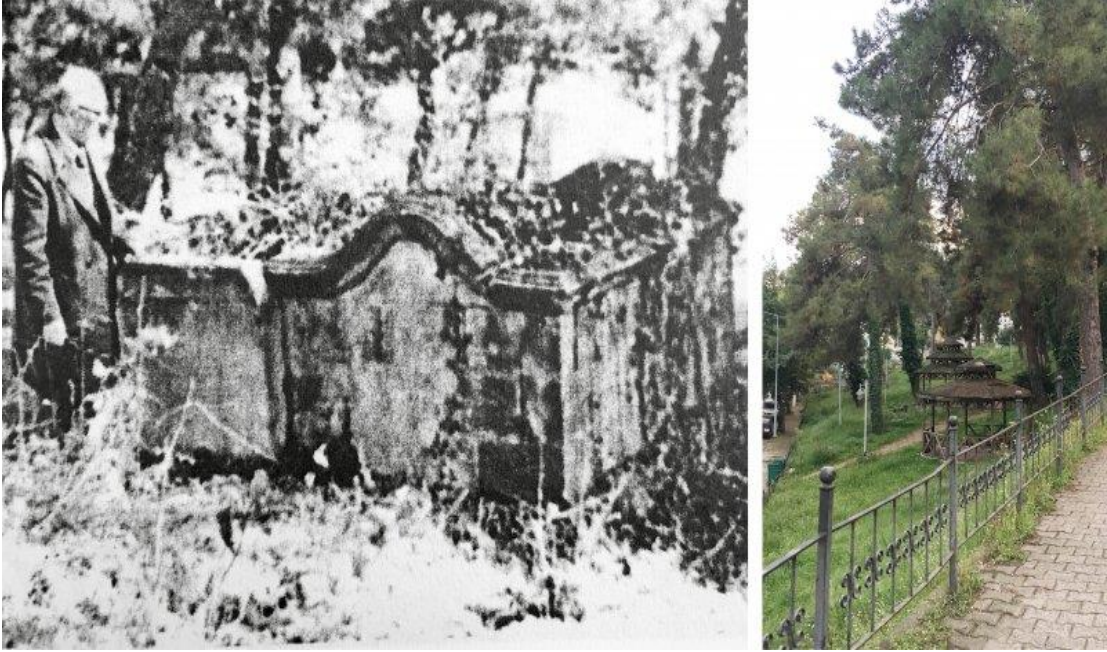
Şekil 4. Orta Sofalı Plan Tipi (<https://www.gzt.com/infografik/arkitekt/turk-evi-plan-tipleri-4637> 19.10.2021)

Görsel 2. Paşaoğlu Hüseyin Efendi (Güven Bayar, 1.02.2022)

Görsel 3. Paşaoğlu Ailesi (Güven Bayar, 2021)

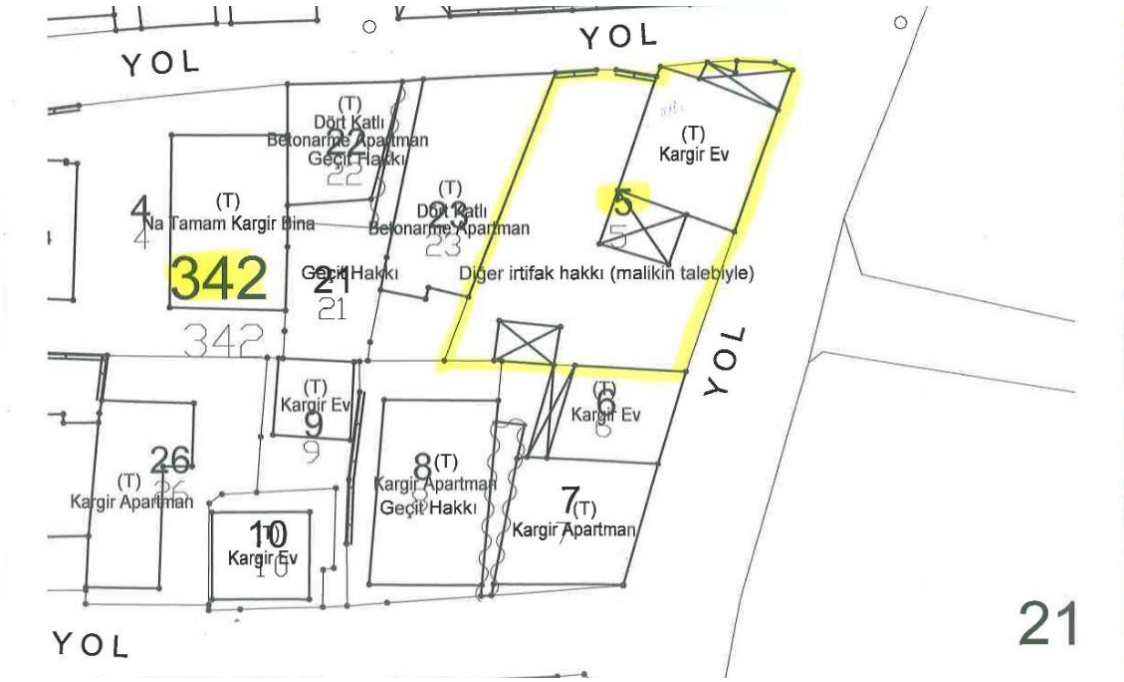
Görsel 4. Hüseyin Bey'in Mezarı (Güven Bayar, 2021)

Görsel 5. Paşaoğlu Konağı Uydu Görüntüsündeki Konumu (Ordu İli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü)

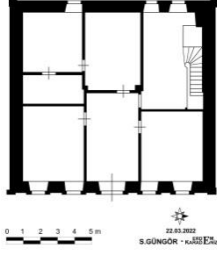
Görsel 6. Paşaoğlu Konağı Eski Görüntüsü (Müze Arşivi)

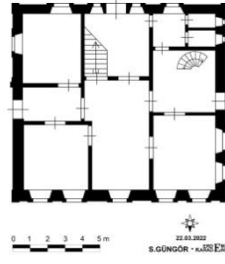
Görsel 7. Paşaoğlu Konağı Kadastro Haritasındaki Konumu (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü)

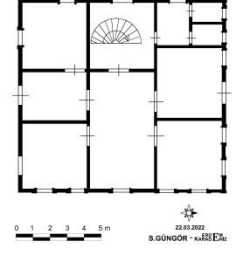
Görsel 8. Paşaoğlu Konağı Genel Görüntüsü (Sibel Güngör)

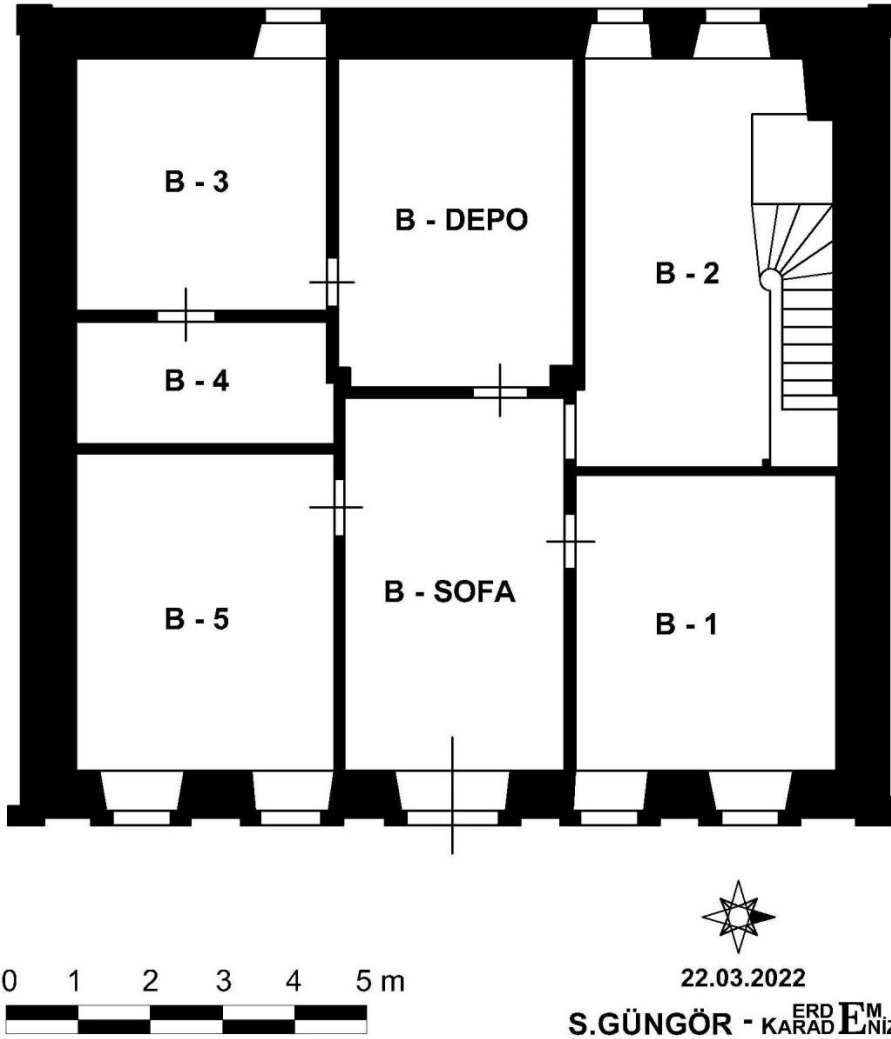
Bodrum Kat Planı

Birinci kat planı

İkinci Kat Planı

Şekil 5. Paşaoğlu Konağı Bodrum Kat Planı

Görsel 9. Bodrum Kat Arşiv Odası (Sibel Güngör)

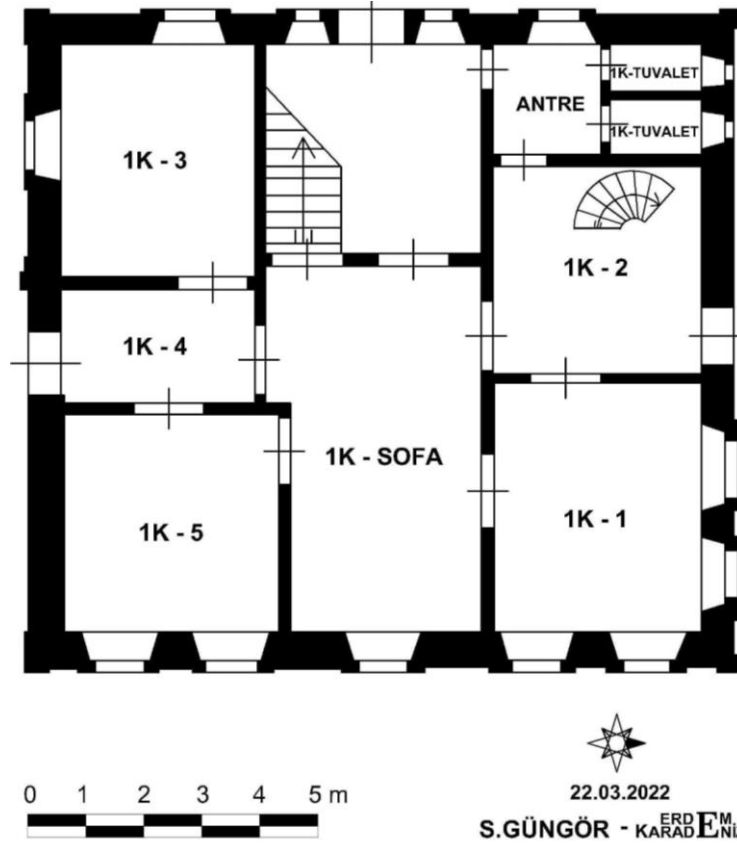
Görsel 10. Bodrum Kat Depo (Sibel Güngör)

Görsel 11. Bodrum Kat Memur Odası (Sibel Güngör)

Görsel 12. Bodrum Kat İdari Odaların Bulunduğu Alan (Sibel Güngör)

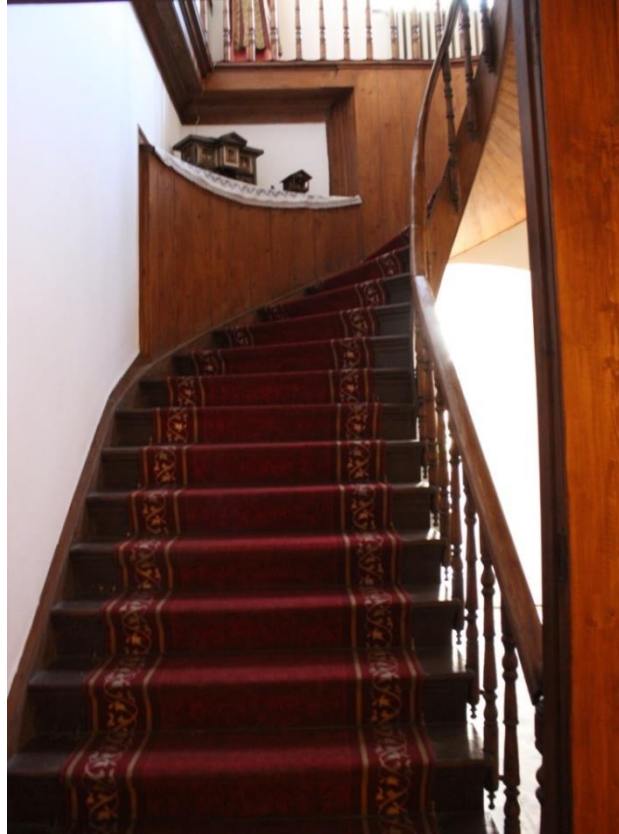
Şekil 6. Paşaoğlu Konağı Birinci Kat Planı

Görsel 13. Paşaoğlu Konağı Birinci Kat Etnografik Eserlerin Sergilendiği Alan (Sibel Güngör)

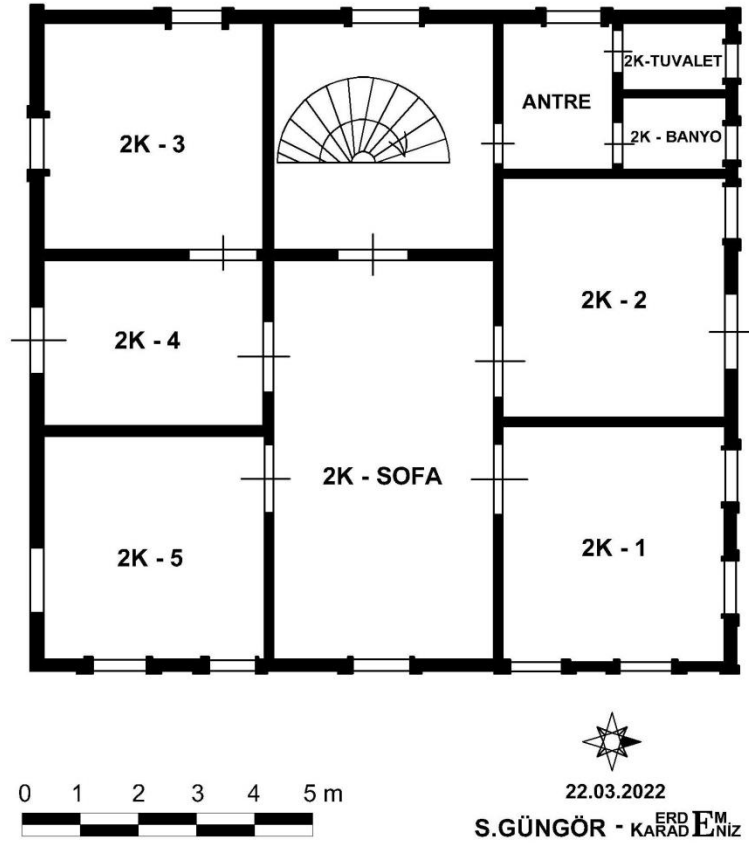
Görsel 14. Paşaoğlu Konağı Birinci Katta Sergilenen Günlük Kıyafetler (Sibel Güngör)

Görsel 15. İkinci Kata Çıkışı Sağlayan Ahşap Döner Merdiven (Sibel Güngör)

Görsel 16. Birinci Kat Antre Zemin Döşemesi (Sibel Güngör)

Şekil 7. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Planı

Görsel 17. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Misafir Odası (Sibel Güngör)

Görsel 18. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Yatak Odası (Sibel Güngör)

Görsel 19. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Paşa Nine Odası (Sibel Güngör)

Görsel 20. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Yüklük Odası (Sibel Güngör)

Görsel 21. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Günlük Oda (Sibel Güngör)

Görsel 22. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Tuvalet (Sibel Güngör)

Görsel 23. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Banyo (Sibel Güngör)

Görsel 24. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Çatıya Çıkışı Sağlayan Ahşap Merdiven (Sibel Güngör)

Görsel 25. Paşaoğlu Konağı İkinci Kat Sofra (Sibel Güngör)

Şekil 8. Paşaoğlu Konağı Kuzey Cephe Çizimi

Görsel 26.Paşaoğlu Konağı Kuzey Cephesi Eski Görüntüsü (Güven Bayar, 1.02.2022)

Görsel 27. Paşaoğlu Konağı Kuzey Cephe Genel Görünümü (Sibel Güngör)

Görsel 28. Kuzey Cephe Ana Giriş Kapısı (Sibel Güngör)

Görsel 29. Kuzey Cephe Pencereleri (Sibel Güngör)

Görsel 30. Kuzey Cephe- Ana Giriş Kapısı Kalemışı Süslemesi (Sibel Güngör)

Görsel 31. Konsol ve Süsleme Detayları (Sibel Güngör)

22.03.2022

S.GÜNGÖR - ERDİNİZ

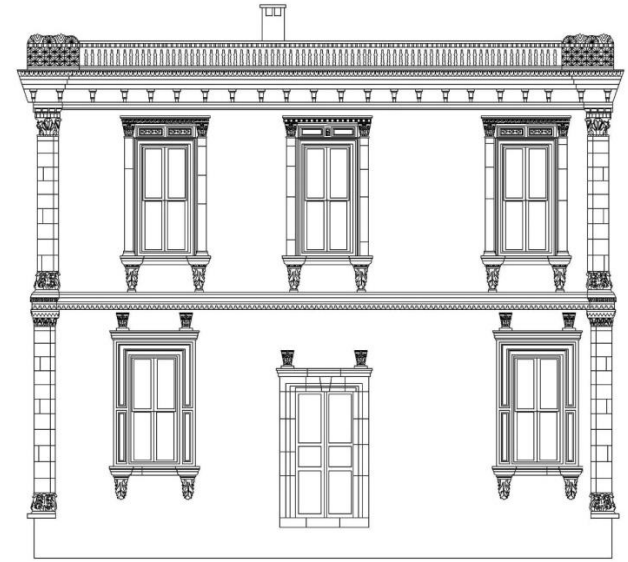
Şekil 9. Paşaoğlu Konağı Batı Cephe Çizimi

Görsel 32. Paşaoğlu Batı Cephesi (Sibel Güngör)

Görsel 33. Paşaoğlu Konağı Batı Cephe Bahçe Kapısı (Sibel Güngör)

0 1 2 3 4 5 m

22.03.2022
S.GÜNGÖR - KARADENİZ

Şekil 10. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe Çizimi

Görsel 34. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe (Sibel Güngör)

Görsel 35. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe Pencereleri (Sibel Güngör)

Görsel 36. Paşaoğlu Konağı Güney Cephe Kapısı (Sibel Güngör)

0 1 2 3 4 5 m

22.03.2022
S.GÜNGÖR - ERDEM KARADENİZ

Şekil 11. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephe Çizimi

Görsel 37. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi Eski Görüntüsü (Güven Bayar, 1.02.2022)

Görsel 38. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi (Sibel Güngör)

Görsel 39. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi Burmalı Sütunceler (Sibel Güngör)

Görsel 40. Paşaoğlu Konağı Doğu Cephesi Şebekesiz Pencereleler (Sibel Güngör)

Görsel 41. Konağın Bahçe Kısımındaki Fırın (Sibel Güngör)

Görsel 42. Konağın Bahçe Kısımındaki Havuz ve Selsebil (Sibel Güngör)

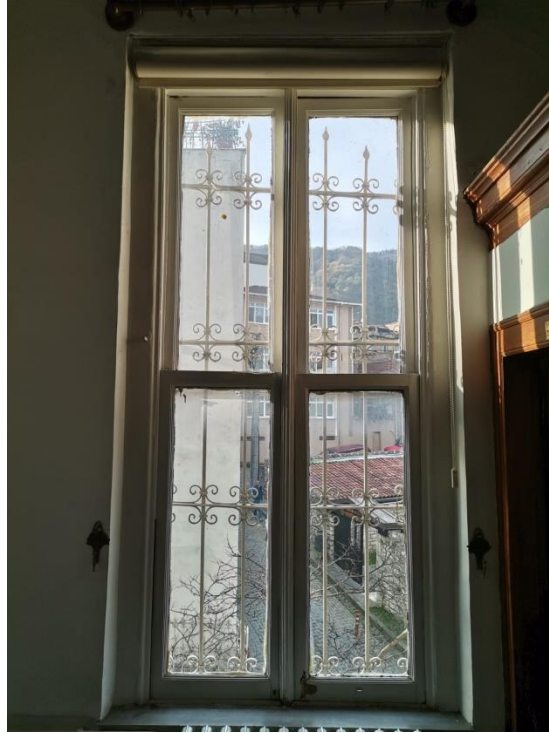
Görsel 43. Sofa ve Odalardan Görünüm (Sibel Güngör)

Görsel 44. İç Mekân Ahşap Kapı Detayı (Sibel Güngör)

Görsel 45. Birinci Kat Üst Tablası Cam Ahşap Kapı (Sibel Güngör)

Görsel 46. İç Mekân Giyotin Pencere Detay (Sibel Güngör)

Görsel 47. Paşaoğlu Konağı Dış Cephe Pencereleeri (Sibel Güngör)

Görsel 48. İç Mekân Ahşap Merdiven Detay (Sibel Güngör)

Görsel 49. Paşaoğlu Konağı İç Mekân Ahşap Tavan Detay (Sibel Güngör)

Görsel 50. Sofa Tavanının Kalemîşi Süslemesi (Sibel Güngör)

Görsel 51. Paşaoğlu Konağı Bahçede Bulunan Ahşap Çatılı Kiremit Kaplı Fırın (Sibel Güngör)

Görsel 52. Bahçede Yerde Bulunan Ocak (Sibel Güngör)

Görsel 53. Köşe Sütuncesinin Kaidesi Detay (Sibel Güngör)

Görsel 54. Pencereilerin Alt Sövelerinden Sarkan Akantus Yaprağı Detay (Sibel Güngör)

Görsel 55. Birinci Kat Antre Zemin Döşemesi (Sibel Güngör)

Görsel 56. İkinci Kat Tuvalet ve Banyo Önündeki Zemin Döşemesi (Sibel Güngör)

Görsel 57. İkinci Kat Tuvaletinde Bulunan Çiniler (Sibel Güngör)

Görsel 58. İkinci Kat Banyoda Bulunan Çiniler (Sibel Güngör)

Görsel 59. İkinci Kat Sofa Tavanı Kalemîşi Süslemeleri (Sibel Güngör)

Görsel 60. Tavan Göbeği Süslemesi (Sibel Güngör)

Görsel 61. Tavan Süslemesinde Madalyonlar İçinde Bulunan Manzaralar (Sibel Güngör)

Görsel 62. Tavan Süslemesinde Madalyonlar İçinde Bulunan Manzaralar (Sibel Güngör)

Görsel 63. Kuzey Cephe-Ana Giriş Kapısı Kalemşi Süslemesi (Sibel Güngör)

Görsel 64. Giresun Tiralizade Hasan Bey Konağı Cephe Tasarımı (Gazanfer İltar)

Görsel 65. Çamaş Cevat Bey Konağı Cephe Tasarımı (<https://www.trthaber.com/foto-galeri/tarihi-cevat-bey-konagi-koruma-altina-alindi/45237/sayfa-1.html>)

Görsel 66. Ragıp Paşa Köşkü Cephe Tasarımı
(https://tr.wikipedia.org/wiki/:Ragip_Pasha_Mansion.jpg)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Sibel GÜNGÖR
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	
Lise	
Lisans	
Yüksek Lisans	
Mesleki Deneyim	-
Akademik Çalışmalar	-